

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Rvperti Abbatis Tvitiensis In Iohel Prophetam Commentariorvm Liber
Primvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

PROLOGVS RVP IN IOHEL PROPHETAM.

Vi operantur in me (ait sapientia) nō peccabunt, & qui elucidant me, uitam aeternā habebūt. Sapientia q̄ hęc loquitur, Chr̄s est, quē & Aplus p̄dicat dei uirtutē & dei sapientiā: q̄ & alibi protestat. Ego (inquiēs) ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnē creaturā. Hęc sapientiā maxime in prophētis latet, & iccirco elucidari postulat: magnā elucidatibus sese remuneratio nē, id est, uitā aeternā repromittēs. Tantā remuneratiōis spe, studiū nostrū nos exigui sanctorū patrū cōiūgimus studijs, q̄ summopere desudauerūt, tā in prophetiis q̄ in ceteris sanctis scripturis: hoc studētes, ut sapientiā dei Chr̄s, q̄ latebat i illis, possēt agnosci, & faciē eius expositio clara legētibz insigniter ostēdere, quā sub līa grossio uelamine prouidētia sancti spūs indignis occultā eē uoluit. Hancq̄ uit aeternē spem, primā iā & p̄paratoria merces cor roborat atq; lætificat, si fiat nobis qd̄ promisit, dicēs: Et q̄ operant in me, nō peccabūt. Sicut em̄ multā malitiā docuit otiositas, sic ecōtra occupatio bona, & meditatio scripturaz̄: sape cogitatiōes nequā & grādiā, q̄ subintrare poterāt, excludit p̄ctā. Fere de oibus, q̄ scriptitare audemus, uel haētenuz̄ ausi fuimus, hęc apud oēs nra respōsio uera esse f̄t, ut nequa q̄ p̄sumptioni seu uanae temeritati deputēt, q̄ nos postremi hoies, post magna sanctorū patrū opa, in scripturis sapientiā quicq̄ operamur, q̄ uidelicet iccirco taliter exercemur, ut scdm̄ promissiones eius, & in p̄senti nō usq; quaq; peccemus, & in futuro uitā aeternā habeamus. Igitur oculo simplici, id est, intētiōe fideli te requirentes, teq; elucidare cupientes, nos aspirando p̄ueni, & adiuuando prosequere sapientia dei, quā in te operantibus, teq; elucidantibus tantā remuneratiōe repromittis: & post Osee secundū Iohel, qui illū in ordine duodecim prophetarū sequitur, reuelata facie nobis annue contemplari. ¶ Finis Prologi.

Ecc̄i. 24

1 Cor. 1.
Ecc̄i. 24

Meditatio in
scripturis.

**RVPERTI ABBATIS
TUITIENSIS IN IOHEL PROPHETAM.
COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.**

Verbum domini quod factū est ad Iohel filiū Phatuel. De eo qd̄ ad prophetas dicitur uel scribitur eē factū uerbū dñi, in initio propheta p̄cedentis, scilicet Osee diximus, scdm̄ patrū sanctorū sniam, fideiq; catholice regulā q̄ uidelicet ad prophetas quidē factū est. i. in tpe uel ex tpe accessit hoc uerbū. Ad deū aut̄ nequa q̄ factū est: neq; ei factura ē, sicut Artiani garrūt, sed in principio erat apud ip̄m. Hoc nāq; uerbū est Chr̄s filius dei, quē & hic Iohel filius Phatuel, tā proprio q̄ paterno noie significat, nō minus q̄ p̄cessor eius Osee filius Beheri. Iohel nāq; ē deus, Phatuel latitudo dei interpretat. Porro de uerbo dñi, de Chr̄o filio dei, iadadū sōgo uictrix certamie fides obtinuit, & p̄dicat q̄ est deus. Et q̄ est latitudo dei, nisi dilectio uel charitas dei: Eteim̄ Psalmista cū dixisset: ois cōsummatōis uidi finē, charitatē intelligi uolens: de q̄ & Aplus: Finis (inqt) p̄cepti est charitas: cōtinuo subiūxit, latū mādatū tuū nimis. Huius nimirū latitudis dei Chr̄m eē filiū, aplus idē cōfirmat his uerbis. Qui eripuit nos de p̄tate tenebrarū, & trāstulit in regnū filij dilectiōis suaz̄. Igit & huius tā propriū q̄ paternū uocabulū, hoc innuit, q̄ hi ad q̄s factus ē sermo dei, p̄ grām sunt dñj & filij dilectiōis dei: sicut & ipse unicus dilectiōis filius scriptū eē meminit, dicēs Iudais. Nōne scriptū est in lege uestra: ego dixi dñj estis & filij excelsi oēs: Nō pauca uel pua eē existimāda sunt, ea q̄ dicturus ē, propheta tāti nois, licet sermone breui p̄sertim q̄ sic incipit. **L** Audite hoc senes, & auribus p̄cipite oēs habitatores terre. Si factū est in diebus uestris, aut in diebus patrū uestrorū, sup̄ hoc filijs uestris narrate, & filij uestrū filijs suis, & filij eorū generationi altere. Residū eruce comedit locusta, & residū locustę comedit bruchus, & residū bruchi comedit rubigō. Ergo scimini ebriij, & flete, & ululate oēs qui bitis uinū in dulcedinē, qm̄ pijt ab ore uestro. Hęc & cetera q̄ sequūt s̄e mltā & magna sūt, talisq; modus ip̄e dicēdi q̄ enunciātur, imō fortiter auribus nris illidūtur, ut uere nō solū dormiētes ueruetiā p̄ ebrietate absorpti & sepulti reputent, q̄cūq; ad clamores istos tā terrificos nō excitant. Predicit em̄, tā primū q̄ secundū dñi nri Iesu Chr̄i aduentū, diē magnū & horribilē: hoc uehemēter intendēs, ut hoies ad eius aduentū p̄ poenitentia sese p̄parent.

Verbū domini
ni Chr̄s est.

IOHEL.

Psalm. 118.
1. Timo. 1.
Colos. 1.

Iohan. 10.

Uehemēs atq;
nunciandi
modus.

Summa

COMMENT·RVPER· ABBA· LIB· I

Summa hæc prophetæ intētio est. Eteñ quæ cūq; alia prius uel citius uētura p̄dicit, iccirco & à deo fieri, & p̄ prophetas p̄nūciari oportuit, ut citius adimpleta, fidē mortalibus facerēt de maioribus longo post futuris. ¶ Notāda igitur mira discretio prophetæ, imò spūs sancti p̄ prophetā loquētis, q̄ apud multitudinē nō unius moris sese uerba facere p̄sentis, ita in exordio q̄ attentos facere intēdit cūctos auditores, bifariā discernit ac distinguit. Audite (inquit) hæc senes, & auribus p̄cipite oēs habitatores terræ. Senes & habitatores terræ, hoc dixerūt, q̄ cœli & terra apud Esaiā dicentē. Audite cœli, & auribus p̄cipe terra. Senū q̄ppe taliū tā uenerabilis senectus ē, ut etiā cœli merito uocent. Senes uidelicet, propter mētis canicie uel sensuū maturitatē, iuxta illud sapiētis. Senectus em̄ uenerabilis ē, nō diuturna, neq; annorū nūero cōputata; canī em̄ sunt, sensus hoīs, & ætas senectutis uita immaculata. Cœli aut̄ pro eo q̄ dicere possunt, n̄ra aut̄ cōuerfatio in cœlis est. Porro, habitatores terræ cūre p̄hēsioe hic dicunt oēs illi, q̄ tā terrena corda gerūt, & adeo terrena sapiūt, ut terra q̄q; uocari mereant, de qualibus & ad serpētē dictū est, terrā comedes cūctis diebus. ¶ In duas p̄tes istas omne hoīm genus diuiditur, & utraq; pars hic in isto propheta inuenit uel audit: un de excites siue terreat. Nā aliq; sunt quorū ita incanuit fides, exēplo senis Abraham̄ p̄ris ipsorū ut de actibus hoīm curā eē deo nō dubitēt, & audiētes promissionē de Ch̄so uēturo, minas q̄ de iudicio futuro, q̄uis tēporalibus prosperis abundēt, nihilominus tñ uētura credāt atq; formidēt. Aliq; uero & istis multū dissimiles sunt, q̄ dū, modo p̄sentibus bonis affluāt de futuris bonis aut malis nullū habēt respectū. Illos nimirū tēporalibus oportet aduersis excitari, ut saltē uexatio sola intellectū det auditui. Itaq; iā in exordio postulata attentione, ut oēs habeāt aures audiēdi, cōfestim dicit. Si factū est istud in diebus uestris, aut in diebus patrum uestrorū, sup̄ hoc filijs uestris narrate, & filij uestri filijs suis, & filij eorū generationi altere, Ac si dicat. Nulla hæc meminit etas q̄ dicturus sum, nec uestro nec patrū uestrorū atq; maiorū facta sunt tpe. Quæ sunt illa? Residuū (inqt) erucæ comedit locusta, & residuū locustæ comedit bruchus, & residuū bruchi comedit rubigo. Mala de proximo uētura p̄mittit habitatoribus terræ; postea dicturus de Ch̄so iudicioq; futuro, qualia debeāt expectare, ut dubitare illis nō liceat de rebus maioribus procul uēturis, cū ista de rebus minoribus prophetæ pars cito cōpleta fuerit. ¶ Deniq; p̄ erucā Assyrios Babylonios atq; Chaldaos intelligim; q̄ de uno orbis clymate procedētes, tā decē tribuū q̄ Hieroboā separauit à domo Dauid, q̄ duarū, hæc est Iuda & Benjamin, cūctā uastarūt. Per locustā Mædos Persas, q̄ subuerso impio Chaldecorū Iudæos habuere captiuos. Per bruchū Macedones & oēs Alexandri successores, maximeq; regē Antiochū cognomēto Epiphane, q̄ instar bruchi sedit in Iudæa, & oēs priorū regū reliquias deuorauit, sub q̄ Machabæorū bella narratur. Per rubiginē imperiū Romanorū, q̄ quarti & ultimi in tantū oppressere Iudæos, ut de suis eos finibus protrahētes ducerēt uel transmitterēt captiuos; cuius rei mirabilē atq; miserabilē tragœdiā plenius scribit Iosephus septē uoluminibus Vespasiani & Titi denarrāstriūphos. Hęc quatuor regna subuerterūt Iudæā. ¶ Nec mirū q̄ hic ipsa eadē regna sub noibus uermiū eiusmodi p̄nunciant, q̄ apud Danielē p̄feras terribiles, Leæna, ursum, pardū, & aliā q̄ sine noie mirabilis & fortis dicitur, dētes ferreos habēs magnos, significātur. Eteñ cōtra hoīm quidē maxime Iudæorū imbecillitatē, regna illa quasi bestię fortes atq; feroces extiterūt; sed coram omnipotētia diuinitatis infirma & fragilia, siue etiā exigua tanq̄ locusta, uelut eruca, q̄si bruchus, & ceu rubigo reputata sunt, & uana fuit oīs pulchritudo eorū. Saltē hæc auribus p̄cipite oēs habitatores terræ. Si iā dicerem uobis illud, qd̄ post aliqua dicturus sum senib; de aduētū dñi & de die eius uēturo magno & horribili, nihilq; mali siue aduersi cōtingeret uel in tēpora longa fiet istud; sed nec fidē adhiberetis meis sermōibus. Aliter audiūt senes. Neq; em̄ afflictionibus excitati, sed pro sola dilectioe ad custodiā euigilāt mādatoꝝ dei. Abiit hā senex bonæ senectutis & plenus dierū, sicut scriptura testat, nullā adhuc tubam audierat futuri per ignem iudicij, & pro sola dilectione creatoris, de terra & cognatione sua dicto obaudiens exiuit. Similiter cæteri senes quicunq; secundum exemplum illius senectute bona seruierunt, nequaquam p̄sentibus malis indigent ut excitentur, sed futura sponte tredunt, quæcunq; bona probis, quæcunq; mala reprobis promittit uel cōminat deus.

Esa. 1.
Senes uere
uenerabiles
Sapia. 4

Philip. 3:

Gene. 3.
Duo hominū
genera.

Esa. 22

Quid eruca,
locusta, bruchus
& rubigo significāt.

Quatuor p̄cipua
regna
Dani. 7.

Ezech. 12

Gene. 12.

Vostia

Vos habitatores terræ, quia non sponte auditis, eruca, locusta, bruchus, & rubigine (de quibus iam dictum est) oportet circumcingi, ut non dormiatis. Expergiscimini ebrii & flete & ululate o mnes qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore uestro. Notandum quo sensu dicat, qui bibitis vinum, addendo, in dulcedine. Non enim vini creaturam, sed bibentium tali sermone eodem nat luxuriam, eo quod non tantum ad necessitatem implendam, sed ad voluptatem concitandam, vinum, quia dulce est, immoderate hauriant. Nunquam autem sine doloris amaritudine amittitur, quod cum dulcedine possidetur aut bibitur. Quonia ergo perijt ab ore uestro, expergiscimini (inquit) o ebrii, quod sicut alius propheta dicit) potentes estis ad bibendum vinum, & uiri fortes ad miscendam ebrietatem. Expergiscimini inquam, id est, hoc argumento finite uos perdoceri, quod cura sit deo de hominibus factis, & quod in nouissimo die suo magno & horribili (sicut diximus uobis) cum sita in iudicium adducturus sit, quia iam partim indicat & partim punit, dum ab ore uestro dulce uinum perit. Sic expergefacti, tunc demum flete & ululate. i. poenitentiam agite, ut mala uetera, mala his multo maiora possitis euadere. Quo perijt uinum? Ait. **Gens enim ascendit super terram meam fortis & innumerabilis, dentes eius ut dentes leonis, & molares eius ut catuli leonum.** Pro fuit uinea mea in deserto, ficum meum decorticauit, **Illudans spoliavit eam & protecit, albi facti sunt rami eius.** Sub metaphora locustarum hostium describit aduersus, hoc loco magis Assyriorum & Babyloniorum, quod tunc imminere. Nam de regno Macedonum atque Persarum, quod post futuri erant, & Macedonum quos multo post fuisse cognouimus; Romanorum quoque qui ultimi cum illa deleuerunt, posterius per ordinem agere uideat: singulariter quoque supuentura Iudaeis pronuntiare mala per declamationes singulas. Sicut enim quatuor promissit, eruca, locustam, bruchum, & rubiginem quatuor illa significas regna; sic etiam quatuor in clamat mala, consideras sub eiusdem regnis, euentura. Primo namque sic dicit. Expergiscimini ebrii & flete & ululate oes qui bibitis uinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore uestro. Deinde secundo. Plange quasi uirgo accincta sacco super uirum peribertatis tuae. Perijt sacrificium & libatio de domo domini, &c. Deinde tertio. Accingite uos & plangite sacerdotes: ululate ministri altaris, ingredimini, cubate in sacco ministri dei mei, quoniam interijt de domo dei uestri sacrificium & libatio, &c. Deinde quarto. Canite tuba in Syon, ululate in monte sancto meo. Conuertent oes habitatores terrarum, &c. Quatuor istas in clamationes secundum regnos quatuor pressuras fieri arbitramur, de quibus iam dictum, & adhuc plenius per ordinem dicendum est. Nam quod deinde sequitur. Nunc ergo dicit dominus, conuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio & fletu & planctu: euangelicam poenitentiam predicationem precinit ac personat, quod primo Hierosolymis incepta, deinde in oes gentes predicata est. ¶ Nunc iam ad ordinem reuertamur. Gens enim (inquit) ascendat super terram meam fortis & innumerabilis. Quo fortis, quod eruca comparat siue locustis: Sed uere (ut iam dictum est) gens uel regnum Assyriorum siue Babyloniorum uere fortitudinis dei respectu, iure exiguis & seignibus comparat uermiculis: attamen contra Iudaeorum imbecillitatem ueraciter gens fortis predicat & innumerabilis. Proinde & locustam & bruchum & rubiginem & erucam in hoc eodem propheta dominus fortitudinem suam nuncupat his uerbis. Et reddam uobis annos quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca, fortitudo mea magna, quam misit in uos. Est ergo in his quod dicitur fortitudo dei, sed non illa fortitudo, quod non possit infirmari. Infirma est fortitudo, sed tamen sufficiens contra infirmitatem hominis, quod ne pulci quod resistere ualet, ut dormire possit. Itaque non minus locustarum siue erucarum multitudinem, quam ipsum quod per illas figurat exercitum Chaldaeorum forte dicas & innumerabile. Quid enim locustis innumerabilibus & fortius, quibus humana resistere non potest industria: ¶ Protinus fortitudinem gentis eiusdem exprimit iuxta ceptam metaphoram locusticam multitudinis. Dentes (inquit) eius ut dentes leonis, & molares eius ut catuli leonum. Nam quia locusta debet exiguo nocere consueuit, pulchre genti, quam per locustam figurauit, non arma ferrea, sed dentes nocuos ascribit. Miro autem modo dentes locustae hic dicuntur esse ut dentes leonis. Sic et in Apocalypsi similitudines locustarum similes dicuntur equis paratis in plium, et dentes eorum sicut leonum. Quod parua corpuscula, quam magnos, quam ualentes in ore suo dentes habere dicuntur: Immo qui infirmi, qui breuis actus homines, quantum potestatem irato deo contra populum peccatorem habere permittuntur. Narratur quippe impietas hostium sub figura locustarum: et rursus sic de ipsis locustis dicitur, quasi si hostibus comparentur: ut cum locustas legeris, hostes cogites: cum hostes cogitaueris, redeas ad locustas. Dentes ergo eius uidelicet gentis locustarum (quod oia tropice intelligenda sunt) quasi dentes leonum, et molares illius

Bibere uinum in dulcedine.

Esa. 5.

Quatuor mala a quatuor regnis contra Iudaeos.

Gens fortis.

Infra. 2.

Infirmitas hominis.

Dentes Locustae notui.

Apoca. 9.

ut catu

ut catuli leonū: ut qui multitudine & brevis uitæ iuuenili saltu locustis corā quantur, in ferocitate & crudelitate leonibus cōparentur. Hæc (inquit) gens posuit uineā meā in deserto uidelicet illā, de qua Psalmista: Vineā (inquit) de Aegypto trāstulisti, eiecisti gentes & plātaſti eā. Et ficū meā decorticauit, scilicet eundē populū Iudæorū, ad quē & ego tandē ueni, ut ex ea comederē fructus, & nō inueni, maledixi q̄ ei & aruit, propter perseuerantē eandē sterilitatē, ob quā & illud cōtigit, q̄ eandē ficū olim taliū multitudo locustarū decorticauit.

¶ Nudans (inquit) spoliāuit eā & proiecit, albi facti sunt rami eius. Omnia sub metaphora locustarū dicta noscamus q̄ in tantū cūcta populātur, ut derodant arborū cortices, exutasq̄ projiciant, & omni uirore cōsumpto albos ramos aridosq̄ derelinquant. Sic factū est, & sic perijt ab ore uestro uinū, dō uos habitatores terræ q̄ bibitis uinū in dulcedine, ut expergiscar mini uos ebrīi, diutina ebrietate sepulti, id est, ut recogitet unusquisq̄ uestrū & dicat, quid fecit & pœnitentiæ ad flētū atq̄ ululatū cōuertamini. Sequitur L. **Plange quasi uirgo accincta sacco super uirum pubertatis tūe, perijt sacrificiū & libatio de domo dñi, luxerunt sacerdotes ministri domini.** Post regnū Assyriorū atq̄ Chaldæorū, siue Babyloniorū, regnū Mædoꝝ atq̄ Persarū Iudæos captiuos tenuit. Sub illo regno Neemias planxit & fleuit, quē admodū ipse inter cætera refert his uerbis. Ego em̄ (inquit) per am pincerna regis, factū autē in mense Nisan anno uicesimo Artaxerxis regis, & uinū erat ante eū. Et leuaui uinū, & dedi regi, & erā quasi languidus ante faciē eius. Hæc & cætera que sequitur legentes, plane aduertimus illi tēpori & rei cōgruere, qd̄ hic propheta declamans Plange (inquit) quasi uirgo, accincta sacco, super uirū pubertatis tuæ. Quā ob causam? Perijt sacrificiū (ait) & libatio de domo dñi, luxerūt sacerdotes ministri dñi. Deniq̄ & istā causam suā mœstitiæ Neemias idē p̄miserat dicens. Et uenit Anani unus de fratribus meis ipse & uiri Iuda, & interrogauī eos de Iudæis q̄ remanserant & supererāt de captiuitate & de Hierusalē, & dixerūt mihi: Qui remanserūt & derelicti sunt de captiuitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt & in opprobrio, & murus Hierusalē dissipatus est, & portæ eius cōbustæ sunt igni. Cūq̄ audissem uerba huiusmodi, sedi & fleui & luxi dies multos, & ieiunabā & orabā ante faciē dei cœli. Recte igitur et hic et quicūq̄ talē ob causam plangebant, assimilari iubētur uirgini plangētī sup̄ uirū pubertatis suæ: flebāt em̄ nō, ut illi supradicti, pro eo q̄ p̄isset ab ore ipsorū uinū et nō iā biberēt illud in dulcedine, sed pro eo q̄ perisset et sacrificiū et libatio de domo dñi in Hierusalē. Porro, deū, qui in Abraham, Isaac, et Iacob despondit sibi uirginē sp̄sā, nulla idolatrię forde maculatā, uiro pubertatis assimilati dicens, super uirū pubertatis tuæ. Vir namq̄ pubertatis siue uir uirginis dici quilibet cōsueuit, qui uirginē sponsam siue uxore duxit. Secundū hanc similitudinē et per Hieremiam redarguendo loquitur deus. Non ut dñm me uocasti et patrem et principē uirginitatis tuæ. Nec uero prætereundū, q̄ cū dixisset, plange quasi uirgo, addidit, amicti sacco. Deniq̄ sub eodē regno Persarū, scilicet et Mædoꝝ, cū uellet Aman omnē Iudæorū, q̄ erāt in regno Assueri, pdere nationē, eo q̄ Mardocheus nō sibi fleteret genu, nec se adoraret. Mardocheus hoc audiens, scidit uestimēta sua, et indutus est sacco, spargens cinerē capiti, et in platea mediæ ciuitatis uoce magna clamabat, ostendēs amaritudinē animi sui. Similiter et cæteri Iudæi flebant et ieiunabant, regina Hester præ cæteris id agēte: q̄ et Mardocheo uerba hæc mandauit. Vade et cōgrega oēs Iudæos, quos in Susis reppereris, et orate pro me. Nō comedatis et nō bibatis tribus diebus ac noctibus, et ego cū ancillis meis similiter ieiunabo, et tunc ingrediar ad regē. Tunc profecto gens ipsa, cui nūc dicitur, plange quasi uirgo, erat amicti sacco, et plangebāt super uirū pubertatis suæ, id est, super deū patrū suorū. q̄ ostendisset eū: Hester ipsa sic inter cætera cōfiteute ac dicēte. Peccauimus em̄ in conspectu tuo, et iccirco tradidisti nos in manibus inimicorū nostrorū, coluimus em̄ deos eorū. Iustus es dñe. Hæc et hm̄i dicentes, nimirū reminiscebantur etiā terræ optimæ quam dederat eis deus, et condolebant sibi met, q̄ ipsis in captiuitatē ductis, terra ipsa uastitatē diuturnā patere tur. Recte ergo subiungitur. **L. Bepopulata est regio, luxit humus, quoniam uastata est triticum, confusum est uinum, elanguit oleum. Confusi sunt agricolæ, ululauerunt uinotores super frumento & ordeo, quia perijt messis agrī. Uinea confusa est, & ficus elanguit, Malo granatum & palma, & malum, & omnia ligna agrī aruerunt** quia cō-

Psal. 79

Math. 27.

Metaphora locustarum.

als t suæ,

Luctus Iudæorū sub Mædois & Persis. Neem. 2

Neem. 10.

Hiere. 3.

Luctus sub Assuero

Hester 4

quia confusum est gaudium a filiis hominū. Hęc omnia secundū prophetiā hanc acci-
disse sub iam dicto Babyloniorum regno, & perseverasse usq; ad Persarū & Medorū impe-
rium, illa prememorati Neemię cōquestio manifestat, cū dicit. Et timui ualde ac nimis, &
dixi regi. Rex in eternū uiue. Quare non mceret vultus meus, quia ciuitas domus sepul-
chorum patris mei deserta est, & portę eius cōbustę sunt igni? Vbi ergo quasi uirgini su-
per uiro pubertatis suę cōmemoratio facta est quę offendit, quā obrem & plangere iubet:
congrue cuncta hęc utilia, quę gignit humus optima, depopulata siue deuastata & cōfu-
sa esse, elanguisse atq; periisse cōmemoratur, ut ex istis quoq; causa planctus illi digne auge-
atur. Pertinent em̄ ista quoq; ad dotem, quā illa de tali uiro consequta est, quando egressa
de Aegypto & illum sequuta, legitimas matrimonij tabulas suscepit in monte Synai. Ter-
ram em̄ Chanaā pro hoc ipso talis ille uir dedit illi, ut seruaret fidem coniugij, sicut Psal-
mi sta testat his uerbis. Et dedit illis regiones gentiū, & labores populorū possederūt, ut custo-
diant iustificatiōnes eius, & legem eius requirant. Et uide in hac cōmemoratione, quā ua-
lida reprehensio est, licet breuis. Nā & si quæreres quare depopulata est regio, & luxit hu-
mus, quā ob causam uastatū est triticū, confusum est uinū, elāquit oleū, & cętera perierunt
siue aruerunt: confestim causam reddens, quia confusum est (inquit) gaudiū a filiis hominū
id est quia confuderunt gaudiū, siue non seruauerunt ordinem gaudij filij hominū. Primū
em̄ & principaliter gaudere debuerant in domino: secundarie uero non in bonis, sed de bo-
nis domini, super frumento uino & oleo & cęteris quę dantur à domino. Hic erat rectus
ordo gaudij. Hunc ordinē ita confuderūt filij hominū, ut in dño gaudere negligerēt, in bo-
nis autē dñi gaudere cuperent. Hoc fecerūt filij hominū, & iccirco plange quasi uirgo, quia ta-
les tecū uel apud te fuerūt, qui uirū pubertatis tuę tibi offensum, & illi domū suam quasi ex-
traneū fecerūt. Sequitur. Accingite uos & plangite sacerdotes, ululate ministri al-
taris, ingredimini, cubate in sacco ministri dei mei, quoniam interijt de domo dei
uestri sacrificium & libatio. Sacrificate ieiunium, uocate cœtum, congregate se-
nes, omnes habitatores terre in domum dei uestri, & clamate ad dominum. a. a. a.
diei, quia prope est dies domini, & quasi uastitas a potēte ueniet. Post regnū Per-
sarū atq; Medorū, de quo iā dictū est, talia nimirū Iudęis acciderūt sub regno Gręcorum
propter q̄ sic in clamare debuerit spūs propheticus, non minus, imō & plusq̄ in clamauerat
propter mala q̄ futura erant sub duobus regnis p̄cedentibus. Tunc em̄ secundū prophetiā
Danielis de uno ex quatuor cornibus hirci magni, qui arietē misit in terrā & cōculcauit, e-
gressum est cornu unū modicū, & factū est magnū cōtra meridiē, & cōtra orientē, & con-
tra fortitudinē, & magnificatū est usq; ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine & de
stellis, & cōculcauit eas, & usq; ad principē fortitudinis magnificatus est, & ab eo tulit iuge
sacrificiū, & deiecit locū sanctificationis eius. Hic fuit Antiochus illustris, filius Antiochi
regis, ut testatur liber Machabęorū, radix peccati: qui & ædificauit abominandū idolū de-
solationis super altare dei, & tanta fecit quāta legentes horremus, tā in primo q̄ in secundo
Machabęorū libris. Tunc utiq; interijt de domo dei sacrificiū & libatio, & propter hoc ac-
cinxerunt se & planxerunt sacerdotes, & ululauerunt ministri altaris, & ingressi sunt & cu-
bauerūt in sacco ministri dñi. Exēpli gratia. Et cōgregati sunt (inquit) & uenerūt in Mas-
phath, & ieiunauerūt, & induerunt se cilicijs & cinere in capite suo, & destituerūt uestimē-
ta sua, & expanderūt libros legis, & attulerūt ornamenta sacerdotalia, & primitias & deci-
mas, & suscitauerunt Nazaręos, qui impleuerūt dies, & clamauerunt uoce magna in cœ-
lū dicentes: Quid faciemus istis, & quo eos ducemus? &c. Hos propheta prospiciens ieiunā-
ntes, & ieiunandi necessitatē habentes, sanctificate (inquit) ieiuniū, uocate cœlū. Nimi-
rū q̄ ait, sanctificate ieiuniū, tale est quale illud apud Esaiā. Nolite ieiunare sicut usq; in hęc
diem. Et subinde. Nōne hoc est magis ieiuniū quod elegi? Dissolue colligationes impieta-
tis, solue fasciculos deprimentes. Dimitte eos qui cōfracti sunt liberos, & omne onus dirū-
pe. Frange esurienti panē tuū, & egenos uagosq; induc in domū tuā. Ita sanctificātes, id est
sanctū facientes ieiuniū, uocate (inquit) cœtū, congregate senes, omnes habitatores terrę.
Cœtū conuocatū in duos greges dispares diuidit, scilicet senū & habitatorū terrę, dicendo
cōgregate senes oēs habitatores terrę: de q̄rū distātia supra diximus, ubi ait. Audite hęc
senes &

Neem. 2.

Dos gētis Iu-
daicę, terra
Chanaan.
Psal. 107.

Rectus ordo
gaudiū,

Luctus Iude-
orum sub re-
gno Gręcorū

Danic. 8.

1. Mach. 7.

1. Mach. 3.

Sanctificare se-
iunium.
Esai. 58.

L senes &

COMMENT. RVPER. ABBA. LIB. I.

Dies dñi ex p
cedēribus ma
lis credi debz.

senes, & auribus percipite oēs habitatores terræ. Cū ergo cōgregati fuerint, clamate (inquit) ad dñm & dicite. a. a. a. diei, quia prope est dies dñi, & quasi uastitas à potente ueniet. Malis p̄sentibus cōmoniti, & senibus attestatibus certificati, credāt & clamēt oēs habitatores terræ, q̄a prope est dies dñi, q̄a ueniet dies iudicij, q̄a ueniet dies dñi magnus & horribilis. Nā sicut longe posterius propheta testatur, hæc omnia fient antequam ueniet dies domini magnus & horribilis: & iccirco fient antequā ueniat, ut sine dubio credatur uenturus, cum fuerint facta ista quæ per eosdē prophetas sunt prænunciata. Si quis em̄ de illa parte prophetiæ, id est, de die dñi magno & horribili dubitare uoluerit, ostendatur illi pro argumēto cōpleta hæc prophetiæ pars, scilicet eruca & locusta et bruchus, de quibus iā diximus, ut cōpellatur scire, q̄ ille quoq; dies quasi uastitas à potente ueniet, quasi uastitas in quā, ut uidelicet (sicut Esaias ait) ponat uniuersum orbē desertum et peccatores perdat ex eo. Diciturq; eis qui eiusmodi sunt. Nunquid nō corā oculis uestris alimenta perierunt, de domo dei uestri lætitia et exultatio? Et est sensus. Quid adhuc increduli permanetis? Quid adhuc aduertum diei domini magni & horribilis dubitabile esse uultis? Nunquid nō uidistis? aut uidetis oculis uestris prophetiæ partē cōpletā esse quā prophetauimus uobis? Nunquid nō iam uenerūt, eruca, locusta, & bruchus, atq; illis de uastatibus perierūt alimenta, perijt de domo dei uestri lætitia & exultatio? Adhuc aliquibus in impœnitētia permanentibus, conuersus idē prophetiæ spūs cōuersus ad suos. **Computruerunt iumenta in stercore suo.** Iumenta namq; in stercore suo putrescere est, carnales quosq; & luxuriosos in foetore luxuriæ uitā finire, quales utiq; fuerunt illi tēpore iam dicti Antiochi, sicut idē liber Machabæorum testatur. Exempli gratia, cū dicit. Etenim ausus est Iason sub ipsa arte gymnasium construere, & optimos quosq; Epheborū in lupanaribus ponere. Item. Pestilētia autē & uniuersis grauis malorū rat incurso. Nam templum luxuria & comestationibus erat plēnū, & scortantiū cum meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres se ultro ingerebant, introferentes ea quæ nō licebant. Itaq; secundū illud tēpus congrue sic exclamat, **computruerunt iumenta in stercore suo: luxuriantibus illis mira cordis impœnitentia, cū perissent coram oculis ipsorum alimenta, et de domo dei lætitia et exultatio.** Deniq; iā Antiochus ciuitatem armis cōpperat, erantq; toto triduo octuaginta milia interfecti, quadraginta milia uincti. Desolationem eiusmodi adhuc declamans. Sequitur et dicit. **Demolita sunt horrea, dissipate sunt arboræ, quoniam confusum est triticum, quid ingemuit animal, mugierunt greges armentum.** Quia non est pascua eis, sed & greges pecorum disperierunt. Ad te domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna regionis. Sed & bestię agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes aquarum, & ignis comedit speciosa deserti. Quoniam am (inquit) confusum est triticum, iccirco horrea demolita sunt: et quia uinū perijt, apothecæ dissipatæ sunt, quia nimirum si frumenta et uina non fuerint, frustra horrea et torcularia præparantur. Sed quid sibi uult, q̄ percunctatur et dicit, quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti: statimq; causam illorū responderet dicens, quia non est pascua eis. Nō mirū brutis animalibus et gregibus armenti similes eos uult haberi, quamuis homines sint, qui ingemiscere nesciunt, nisi pro penuria cibi, nullum habentes dolorem de peccatis suis, et hoc solum esse miserum siue dolendū reputantes, si uentri quippiam desit. Huiusmodi animalia siue greges nō solum ingemiscunt, quando non est pascua eis, sed et greges (inquit) pecorum disperierunt, id est, eiusmodi homines, qui multi sunt, quasi greges pecorum in tēpore tentationis, recedunt: murmurantes si non fuerint saturati, et blasphemantes deum. Quod si aliquis quærat dicens, Tu autem quid agis ð propheta, ut exemplū tuum sequatur homo rationalis, quē non uis aut censes brutum esse animal? Ad te (inquit) domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti, et flamma succēdit omnia ligna regionis. Et est sensus. Tibi domine peccata mea confitebor, ego uel omnis rationalis et sensatus homo, propter peccata nostra traditi sumus in manu hostili, qui terram nostram uastauerūt et succenderunt igni: Non solum autem hoc, sed et bestię agri (inquit) quasi area sitiens imbrem suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes aquarum, id est, tāta siccitas est et defectus imbrium, ut exiccatis fontibus, bestię quoq; agri siti pereant, poenam sustinētes propter peccata

In stercore suo
computrescēt
z. Mach. 4
z. Mach. 6.

z. Mach. 7.

als' armentum

Animalibus
brutis similes.

peccata hominum. Et ignis (inquit) deuorat speciosa deserti, id est, loca prius speciosa com-
 burendo, in desertum redegit. Hoc non semel dixisse contentus est, sed secundo repetiuit.
 Nam ante iam dixerat, quia ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia li-
 gna regionis. Postmodum idem tertio dicitur est his uerbis, Populus multus & fortis, simili-
 lis ei non fuit a principio, & post eum non erit usque in annos generationis & generationis. An-
 te faciem eius ignis uorans, & post eum exurens flamma. Quasi hortus uoluptatis terra coram
 eo, & post eum solitudo deserti. Quod enim semel & iterum ac tertio ciuitas illa Hierusalem
 incendio conflagrauit. Primum succendentibus Babylonij, secundo rege Antiocho, sicut
 scriptum est de illo, & irruit super ciuitatem repete, & percussit eam plaga magna, & perdidit
 populum multum ex Israhel, & accepit spolia ciuitatis, & succedit eam igni. Tertio concre-
 mata est instantibus Romanis, quod excidium nimis horribile perspiciens, quarta iam uice
 uehementissime clamat & dicit. **Canite tuba in Syon, ululate in monte sancto meo**
Conturbentur omnes habitatores terrae, quia uenit dies domini, quia prope est
dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis, quasi mare expansum super
montes populus multus & fortis, similis ei non fuit a principio, & post eum non e-
rit usque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis uorans
& post eum exurens flamma. Quasi hortus uoluptatis terra coram eo, & post eum
solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. Populus hic multus & fortis, non incon-
 grue populus intelligitur Romanus. De quo enim alio populo rectius, quam de isto dicitur,
 similis ei non fuit a principio: Denique neque populus fuit Babylonius, neque Assyrius, neque po-
 pulus secundi regni Persicus aut Moedicus, neque populus tertij regni Macedo siue Graecus
 similis ei fuit: sicut & Daniel de quarta bestia, quae quartum hoc regnum significabat, asserit his
 uerbis. Et ecce bestia quarta terribilis atque mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habens
 magnos, comedens atque cominuens, & reliqua pedibus suis coculcans. Dissimilis autem erat
 caeteris bestiis quas uiderat. Canite ergo (inquit) tuba in Syon, ululate in monte sancto meo
 &c. ut supra. Tribus exclamationibus quae praecesserant, acrior haec quarta multoque uehe-
 mentior est, uidelicet secundum dissimilitudinem quartae bestiae, de qua testatur Daniel, ut iam
 dictum est. Nam terribile quidem est, quod dixerat: expergiscimini & flete, prospicientes Assyrios siue
 Babylonios: & quod dixerat, plange quasi uirgo amicta sacco, intuens Persas & Macedos: &
 quod clamauerat, accingite uos & plangite sacerdotes, fuidens regnum Graecorum, sub quo Iu-
 daeos attriuit Antiochus Epyphanes: sed multo terribilius est, quod nunc ait, Romanorum ad-
 uentum praenuncians, Canite tuba in Syon, ululate in monte sancto meo. Conturbentur om-
 nes habitatores terrae, quia ueniet dies domini, quia prope est dies tenebrae & caliginis, dies nu-
 bis & turbinis. Unde simul attendendum, quia tria quidem exterminia, quae tria regna fuerunt
 prophetae praedixerunt: quod autem a quarto Romanorum regno factum est excidium, prophetae si-
 mul & euangelium, Exempli gratia. Cum ducerent dominum Iesum ad crucifigendum, & se-
 queretur illum turba multa populi et mulierum, quae plangebant et lamentabantur eum: con-
 uersus ad illas dixit. Filiae Hierusalem nolite flere super me, sed super uos ipsas, flete et su-
 per filios uestros, quoniae ecce ueniet dies, in quibus dicent. Beatae steriles et uentres quae
 non genuerunt, et ubera quae non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super
 nos: et collibus, operite nos. Item quibusdam dicentibus de templo, quod lapidibus bo-
 nis et donis esset ornatum, dixit. Haec quae uidetis, ueniet dies, in quibus non relinquetur
 lapis super lapidem, qui non destruetur. Pulchre igitur non ipse propheta ex persona sua
 nunc edicit, sicut edixerat de caeteris malis quae uentura erant sub tribus anterioribus reg-
 nis, expergiscimini et flete, plange quasi uirgo, accingite uos et plangite sacerdotes: sed a-
 lijs committit hoc annunciandum, Christo uidelicet et apostolis eius, dicendo. canite tuba
 in Syon. Stephanus prothomartyr, dum tuba caneret euangelica, super cantu isto siue nun-
 cio accusatus est a dicentibus. Homo iste non cessat loqui uerba aduersus locum sanctum
 et legem. Audiuimus enim eum dicentem, quoniae Iesus Nazarenus hic destrueret locum
 istum, et mutabit traditiones quas tradidit nobis Moses. Ibidem quoque scriptum est. Tunc
 sum miserunt uiros, qui dicerent se audisse eum dicentem uerba blasphemiae in Mosen et
 deum. At ille subsequenti oratione, de uerbo quidem blasphemiae in Mosen et deum si-
 ue legem

Infra. 2.

J. Macha. j.

CAP. II.

Quarta bestia
 impe. Roma,
 Dani. 7.

Luc. 23

Mat. 24
 Marc. 13.

Actu. 6.

COMMENTA RUPER ABBA LIB I

ut legē sese insigniter expurgauit: de uerbo autē hoc, quomodo Iesus Nazarenus hic destruo et locū istū, nullā excusationē protulit, sed hæc tantū dixit. Salomon autē ædificauit illi domū, sed nō excelsus in manufactis habitat. Verū quippe erat destruendum esse locū illū, & hæc euāgelica tuba canere in Syon, magnūq; exinde ululātū ueraciter p̄dicare poterat in illo monte dei sancto. ¶ Quod autē tēpora eiusmodi dicūt dñi, quēadmodū hic, cū dicitur, quia uenit dies dñi, aduersus dormientes & ebrios dictū ualde cōgruit, qualibus supra dixit expurgiscimini ebrii. Qui em̄ dormiunt, nocte dormiūt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt: uidelicet suimet obliui, & immemores dei: atq; ita in peccatis mala securitate circumdati, ut clausis oculis nō uideāt, q̄ de actibus hominū deo cura sit. Nimirū qñ cogūt p̄ aduersitatis p̄cā, malorū actū suorū reminisci, & uidere quid fecerint, tūc illis dies fit: uerūtamen nō simpliciter dies aut dies solis siue splēdoris & claritatis, sed dies (inquit) tenebrarū & caliginis, dies nubis & turbinis, qualis utiq; Iudæis futurus erat dies ille, siue tēpus illud, quo circumdarentur ab hostibus Romanis. Tunc (inquit) cōturbentur oēs habitatores terræ, & hæc utiq; per concessionē dicit, quia sic oportet euenire. Et recte hic illos appellat habitatores terræ qui Christū occiderūt, quasi propter habitationē terræ, sicut dixerat ipse p̄ Psalmistā. Et in iracūdia terræ loquētes dolos cogitabant, uidelicet cū dicerēt, Si dimittimus eū, sic oēs credent in eū, & uenient Romani, & tollent nostrū & locū & gentē. Et illud quidē tēpus (sicut iam dictū est) dies dñi dicitur, uerūtamen nōdū magnus, qd̄ tantū de ultimo die iudicij solet dici: quēadmodū et hic propheta postmodū, ante q̄ (inquit) ueniat dies domini magnus et horribilis. Tenebras et caliginē, nubē et turbinē illius diei, cuius cūctis uocibus magnitudo granditer declamatur, uenturæ calamitatis magnæ rei cōparat dicendo, quasi mare expansum super montes. Quid em̄ maius siue formidabilius in hoc mundo ante finē eius euenire potest, q̄ si expandatur mare super montes, sicut in diluuiō factū est? Est ergo sensus. Sicut in diluuiō non magis montes sese fluctibus eximere potuerūt q̄ ualles, ita in illa Romanæ multitudinis uel fortitudinis inundatione, non magis superbi principes sacerdotū sibimet consulere quierunt, q̄ exigui quiq; siue populares. Et uide q̄ congrua cōparatio uel similitudo sit. Sequitur enim. Populus multus et fortis, similis ei non fuit a principio et post eū nō erit usq; in annos generationis et generationis. Cōgrua nāq; similitudo est maris et populi Romani tā multi et tā fortis, q̄ uniuersas fere orbis terræ nationes multitudinē operuit, fortitudine conuulsit, more fluctuū iens et rediens, et cōtra montes uniuersos intus mescens, eosq; operiēs, id est, cūctos reges uel regna gentiū suis uiribus opprimēs. Huic em̄ mirū populo similis nō fuit ab initio, et post eū nō erit usq; in annos generatiōis et generatiōis, Daniele q̄q; (ut supra dictū est) attestāte de bestia quarta, qua Romanū figurabat imperiū, q̄ dissimilis erat cæteris bestiis, uidelicet leonæ, urso, et pardo, quibus regna p̄cedentia significabātur. Ante faciē eius (inquit) ignis uorans, et post eū exures flāma. Hoc (ut dicitur) ita factū esse legētib; excidiū illud Hierosolymorū, Iosepho narrante, luce clariū ē. Nā et ante q̄ ciuitatē Romanus circūdaret exercitus, ipsi q̄ quasi pro defensione fuerant introducti, triplici discordia debacchātes intus, et ædificia ciuitatis, et plurimos sumptus, qui diuturno poterant sufficere bello, multis consumpserunt incēdijs: et post q̄ hostes ingressi sunt uictores, uicti usq; ad cōsummatū exitū rebelles, donec et tēplū et quicq; supererat intramœnia miseræ ciuitatis cōcremaretur, furore incredibili p̄stiterūt: miserantibus & precere uolētibus aduersarijs. Qualis añ aduētū populi tā fortis regionis facies extiterit, et q̄ illis p̄ aduētū eius effecta sit, breuiter exprimit, cū subiungit. Quasi ortus uoluptatis terra coram eo, & post eū solitudo deserti, neq; est qui effugiat eū. Et est sensus. Cum ueniret exercitus hostilis, talis erat regio corā illo, siue illa terra promissionis, quasi hortus uoluptatis: uidelicet uinetis, palmetis, atq; oliuetis, cæterisq; cōsita arboribus diuersi generis, & p̄terea tēplo augustissimo insignita, quo nihil pulchrius aut gloriosius in mūdo esse potuit. Cum autē uictor discederet, id ē, exercitus, talis post eū remansit, ut solitudo deserti, scdm̄ uerba domini flētis sup̄ Hierusalē et dicētis. Quia si cognouisses et tu. Et quidem in hac die, quæ ad pacē tibi: Nunc autē abscondita sunt ab oculis tuis. Quia ueniēt dies in te, et circumdabunt te, et coangustabunt te undiq; et ad terram prosternēt te, et filios qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognouisti tempus uisitationis tuæ. Et filios tuos ait p̄p̄

Dies domini
contra dor
mientes.

j. Thef. 7

Psal. 34.
loh. 11.

Ps. Ro. sicut
mare expans
sum super
montes.

Luc. 9.

(ait) prosterne qui in te sunt, uidelicet ita, ut nō sit qui effugiat, quemadmodū hic cū dixisset, & post eū solitudo deserti, subiunxit, neq; est qui effugiat eū. Nullus quippe ex tanta multitudine, quæ dinumerari non poterat, effugisse legitur, quin fame & gladio perirent foris & intus, & qui reliqui esse potuerunt, in captiuitate ducerentur. Adhuc de fortitudine populi tā multi grandissimo eius amore loquitur. **Quasi aspectus equorum aspectus eorum, & quasi equites sic current.** Sicut sonitus quadrigarum super capite montium exillient, sicut sonitus flammæ ignis deuorantis stipulam, velut populus fortis preparatus ad prelium. **A facie eius cruciabantur populi, omnes vultus redigentur in ollam.** Sicut fortes current, & quasi viri bellatores ascendent murum. **Uir in vijs suis gradietur, & non declinabunt a semitis suis.** Unusquisq; fratrem suum non coarbitabit, singuli in calle suo ambulabunt. **Sed & per fenestras cadent, & non demolientur.** Urbem ingredientur, in muro corruent, domos conscendent, per fenestras intrabunt quasi fur. **Fortitudinē atq; uelocitatē tā multi populi, breuitibus & celeriter currentibus declamauit sententijs.** Ergo senes & habitatores terræ, quibus in exordio dixerat, audite hæc & auribus percipite omnes: quāuis erucā, locustam, bruchū & rubiginē nominauerit, ne sublannetis quasi ad uiles & paruas res orator iste inepte uos attentos fecerat, quia nimirū erucæ istæ siue locustæ, bruchus hic siue rubigo ista, uobis nō parue res aut uermiculi sunt uiles, quāmlibet apud cœlestē fortitudinem regnorū omnium uani homines propter suam uanitatē sint cōtemptibiles. Vobis em̄ homines, de quibus agitur, imō contra uos uiri fortes, uiri ueloces sunt. Nominauit quidē locustas & cætera huiusmodi, sed nihilominus fortes atq; ueloces sunt. Hoc est quod ait. **Quasi aspectus equorum aspectus eorū, & quasi equites sic current.** Nam in equis & in equitibus fortitudo simul & uelocitas usu requiruntur. **Et hic quidē cū dicitur, quasi aspectus equorum aspectus eorū, dictiuncula quasi, similitudinē significat:** hic autem, & quasi equites sic current, ueritatem siue rei proprietatē. Non em̄ quasi uel sicut semper tantūmodo significat similitudinē, sed interdum quoq; rei ueritatem, exempli gratia. Et uidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti à patre, id est uere unigeniti ò patre. Item in Psalmo. In conuertendo dominus captiuitatem Syon, facti sumus sicut consolati, id est, uere cōsolati. Itaq; & quasi equites sic current, id est, nō sicut erucæ aut locustæ uulgares, segnes erunt, aut breuiter salient: sed uiri bellatores erunt, & equis currentibus ibunt. Quod autem equis similes pronunciantur, dicendo, quasi aspectus equorū, superbiam atq; fortitudinem simulq; præliandi audacitatem illos habere innuit, secundū gestus eiusmodi animalis, naturaliter ferocis & superbi, dicente domino ad beatū Iob. Gloria narium eius terror. Terram ungula fodit, exultat audacter. In occursum pergit armatus, contemnit pauorē, nec cedit gladio. Super ipsum sonabit pharetra, uibrabit hasta & clypeus feruens & fremens sorbet terram, nec reputat tuba sonare clangorem. Vbi audierat buccinam, dicit. **Wa.** Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus. Hæc dicta sit de quolibet equo domini, de qualibus scriptum est. Qui ascendis super equos tuos, & quadrigæ tuæ saluatio, sed mystice intelliguntur, ut nihilominus de equo quadrupede secundū litteram congrue uel ueraciter enunciari non dubitentur. Quod si de quolibet sancto & forti prædicatore, cuius fessor est dominus, & iccirco pericula mundi non timet, spiritualiter ista recte intelliguntur, cur non etiam superbia, regnorum supra dictorum, maximeq; Romana potentia carnaliter similis esse dicatur. **Itaq; quasi aspectus equorum aspectus eorum, quia quemadmodū dicit idem dominus. Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum? solis ipse regnis iam dictis, & maxime Romano imperio, præbere potuit fortitudinem, & collo eius circumdare hinnitum, ut præ sola superbia uel cupiditate, quasi hinniendo consurgeret aduersus omne regnum, donec sibi faceret esse subditum, ut gloria narium eius esset terror, id est, gloriaretur quotiens terrifici belli sibi daretur occasio, ut terram ungula foderet, regum orbis terrarum nimis cupide conquirendo thesauros, ut exultans audacter armatis in occursum pergeret, ut contemneret pauorem, & gladio non cederet. Quod deinde sequitur, sicut sonitus quadrigarum super capita montium exillient, certam designat illorum gloriam triumphalem, quod sine dubio uictoriam perficiat, & cum quadrigis uictoricibus**

Aduerbia siq;
militudinis.
Iohan. 1.

Psal. 25

Quales sunt
e qui domini.

Iob. 39

alsi Vasi.
Abacuc. 3.

Ro. im. equus
fortis.
Iob. 39

more suo ducant triumphum pompam nobilem, & quodammodo superbiam siue temeritatem subsannat Iudaicam, dicendo: super capita montium exilient, quod deo sibi met irato auri sunt contra semetipsos prouocare ad bellum uictores omnium gentium, quasi ipsi montes intransemabiles essent. Deinde quod ait, sicut sonitus flammæ ignis deuorantis stipulam, igni proculdubio consummandam esse declamat eandem uictoriam. Ultima declamatiois clausula qualitatem pulchre eximit erucæ siue locustarum dicendo, uelut populus fortis pparatus ad prelium, inculcans & replicans, quia non realiter locustarum existimanda sunt, sed sub nomine illo multitudo hominum.

¶ Et uide in ipsa superficie sermonis prophetici quantum eloquentiæ decor sit. Quingenti etiam similitudines positæ sunt, & semper sequens precedente uehemētius sonat, & plus terroris exhibet quasi aspectus equorum aspectus eorum. Hoc iam terribile est: sed amplius id quod sequitur, & quasi equites sic currēt. Plus enim equitum constat esse quam equum. Quod deinde sequitur multo plus est, sicut sonitus quadrigarum super capita montium exilient. Itaque deinde amplius ac terribilius, sicut sonitus flammæ ignis deuorantis stipulam: Ac deinde quod sequitur, manifestius atque abundantius est, uelut populus fortis pparatus ad prelium. Ita quasi ascendendo atque crescendo in maius per singulos gradus, uis perficit atque acrimonia grandisona plusquam rhetorice declamationis: & post excursum, quasi resumptio spiritus, breuiori processu prosequitur & dicit. A facie eius cruciabitur populi, omnes uultus redigentur in ollam. ¶ Quod quomodo uel quomodo uere factum sit, legentibus palam est ex iam dicti narratione historiographi. Dicit namque obsidione cruciati, fame inuicredibili denigrati & tumefacti, uultus redacti sunt in ollam, qui prius uiuidi & pulchri fuerant. Hæc & cætera quæ sequuntur intellectui plana sunt, quia uidelicet Romani, sicut uiri fortes cucurrerunt, & sicut uiri bellatores ascenderunt murum, & in uiribus suis gradientes, id est ab incepto non deficientes, a semitis suis non inclamauerunt: neque enim propter difficultatem aliquam uictoriæ spem deposuerunt, & unusquisque fratrem suum non coartabit, quod facere solent fugientes, erumpendo qua possunt, inordinati atque confusi: sed in suo calle ambulabant singuli, quod maxime in illo populo laudabile fuit, tenendo uidelicet ordines suos, semperque procedendo cum disciplina militari. ¶ Hoc tantum paruula quaestione indiget, quod deinceps ait, per fenestras cadent, & non demolientur: & deinde subiungit, per fenestras intrabit quasi fur. Quomodo enim equitibus siue quadrigis Romani imperii congruit, ut per fenestras cadere, per fenestras intrare, in modum furis dicantur? Tam forti quippe imperio similitudo furis uel ascensus per fenestras incongrue ascribi uidetur. Sed sciendum, Romanum imperium sicut fortitudinis laudem, sic e contra profunde auaritiæ meruisse uituperationem, & hoc uitium in illo denotari, dum dicitur, per fenestras ascendentes siue intrabant quasi fur. Et reuera de fenestris eiusmodi in illo excidio non omnino tacetur, Iosepho inter cætera narrante ac dicente. Hic itaque tunc militum quidem non expecto cuiusquam edicti, neque tantum facinus ueritus, sed diuino quodam motu impetu, a contubernali suo sustollitur, & ex ardentemateria raptum ignem in fenestram infert auream, unde ad mœnia circum templum ædificata de septentrionali regione aditus erat, & post pauca: Plerosque autem prædaru[m] spes incitabat, suspicantes intus omnia pecuniarum esse referta, quoniam fores auro factas conspicerent. Propter huiusmodi causam illos non merito sic denotatos dubitauerim, ut per fenestras ascendere dicantur in modum furis. ¶ Sed & ut de isto, si parum uidetur, taceam: quam furis nequitiam uel cupiditatem non excedit illud quod idem scribit. Quidam enim (inquit) apud Syros ex transfugis deprehenditur è fimo uentris aureos colligens: transglutientes autem eum ueniebant, quia cunctos seditiosi scrutabatur, & maxima uis auri erat in ciuitate. Verum hac arte per unum detecta, totis castris fama percrebuit, quod auro transfugæ pleni uenirent. Arabum ergo multitudo & Syri scissos uentres supplicium rimabantur. Et hac ego (inquit) de nullam credo sanuorem contigisse Iudæis. Vna denique nocte duorum milium patefacta sunt uiscera. Hæc nimirum considerando, non inepte quisquam dicat, hostes illos pro fortitudine quidem uiros bellatores: sed pro cupiditate nimia crudelissimis furibus fuisse comparabiles. Sequitur. A facie eius contremuit terra, moti sunt coeli, sol & luna obtenebrati sunt, & stelle retraxerunt splendorem suum. Et dominus dedit uocem suam ante faciem exercitus sui, quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia uerbu[m]

Eloquentiæ prophetice decor.

Vultus redacti in ollam nimirum fame.

Quæstio

Responsio

Verba Iosephi.

Scissi uentres & aurum in fimo de quaestum

verbum eius. Magnus enim dies domini et terribilis valde, et quis sustinebit eum? A facie (inquit) eius. Cuius eius? Nimirum populi multi & fortis, populi Romani, cui similis à principio non fuit. A facie talis populi, id est, in signum venturi, & hæc omnia que dicta sunt facturi, terra contremuit, & tremore suo magnam iram Iudæis venturam significavit: videlicet quando scelere illo pendens in cruce dominus, spiritum tradidit. Nec uero solummodo terra tremuit, sed & coeli (inquit) moti sunt, sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Tunc enim à sexta hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam, & sicut iam dictum est, ubi clamans uoce magna emisit spiritum, terra mota est & petræ scissæ sunt. Hoc factum est à facie, id est, in signum eiusdem populi venturi ad uiscendum sanguinem domini, sicut tunc quoque ibidem ipse dixit. Filia Hierusalem nolite flere super me, sed super uos ipsas flete & super filios uestros, quoniam ecce uenit dies, in quibus dicent. Beatæ steriles & uentres quæ non genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Unde notandum, quod cum dixisset hic, terra contremuit, sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum: continuo per conuersionem celerrimam, & dominus (inquit) dedit uocem suam ante faciem exercitus sui. Per hoc namque animaduertere licet, quod cum illo terræ motu & tenebris illis dominus noster, dum tradens spiritum, uoce magna clamauit hæc significauit, quod iustitia eius illum exercitum suum, exercitum Romani imperij uocaret ad uindictam sanguinis sui, & quod sanguis eius de terra non ante clamare desineret, donec idem exercitus adueniret. Et uide quod magis uel dici conueniat de hoc crucifixio, & quasi derelicto atque dicente. Deus meus ut quid dereliquisti me, quod haberet exercitum, cuius ante faciem talem uocem suam daret. Quod si miraris, quod dicatur de paupere illo tale quid subiunxit amplius & copiosius uerbis huic iulcemodi, quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia uerbum eius. Nam uere in illa quoque hora, qua sic uidebatur derelictus, multa nimis erant & fortia castra eius: non solum castra angelorum, de quibus ait Petro, Conuerte gladium tuum in locum suum, an putas quod non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum. Verum etiam castra Romanorum quæ uenirent & facerent uerbum eius, circumdando ciuitatem, uallo circumdando illam, & coangustando undique, & prosternendo illam ad terram, & filios eius qui erant in ea, & non relinquendo lapidem super lapidem secundum uerbum eius. Non mireris quia maius his uidebis. Magnus enim (inquit) dies domini & terribilis ualde, & quis sustinebit eum? Nimirum & hoc ibidem ipse testatus est. Dixit enim. Veruntamen dico uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis, & uenientem in nubibus caeli, subauditur, cum potestate magna & maiestate, quemadmodum alibi dixit. Nam uirtutes (inquit) caelorum mouebuntur, & tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum potestate magna & maiestate. Itaque non mirum, quod dictum est, quia multa sunt nimis castra eius quia fortia & facientia uerbum eius, non (inquam) mirum comparatione maiorum. Magnus enim dies domini & terribilis ualde, & quis sustinebit eum? Quod idem est ac si dicat. Ipse enim constitutus est à deo iudex uiuorum et mortuorum, et magnus erit ille dies eiusdem domini, quando ad iudicandum uiuos et mortuos ueniet cum nubibus caeli. His clamoribus præmissis de malis imminuentibus, quæ propter peccata fieri oportebat sub illis quatuor principalibus regnis, conuertitur ad reliquos, et dicit. Nunc ergo dicit dominus, conuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio et fletu et planctu, et scindite corda uestra, et non uestimenta uestra: et conuertimini ad dominum deum uestrum, quia benignus et misericors est, patiens et multus misericordia, et prestabilis super malitia. Quis scit si conuertatur et ignoscat, et relinquat post se benedictionem? Sacrificium et libamen domino deo nostro. Ergo (inquit) quoniam perit uinum ab ore bibentium in dulcedine, quoniam perijt sacrificium et libatio de domo domini, quoniam interijt de domo dei nostri sacrificium et libatio, quoniam itidem ascendit populus multus et fortis, cui similis à principio non fuit: atque ita secundum uerbum domini, quod locutus est per os nostrum, conuertuerunt uos regna, Babylonicum, Persicum, siue Moedicum, Macedonicum atque Romanum: nunc uos, quod hæc uidetis fieri, conuertimini, non dubitantes de illo die iudicii, siue die domini magno et horribili, quoniam futurus sit secundum testamentum eiusdem prophetice ueritatis, cuius pars magna impletur sub illis regnis uidentibus

Mat. 27.

Luc. 23.

Castra Christi
moriens magna
& fortia.
Mat. 26

Ibid. 25

Actu. 10

Vera ad deū
conuersio.

oculis uestris. Conuertimini (inquā) ad me dicit dominus in toto corde uestro, in ieiunio & fletu & planctu. Nā hęc est uera cōuersio, primū cor per pœnitentiā mutare interius, cœterū ieiunare, flere & plāgere, & hoc habitu foris incidere, corde interius pristinā peccādi intētionē retinēte, nō ē ueraciter cōuerti ad me. Prius itaq; in toto corde uestro cōuertimini ad me, & tūc demū animi pœnitentiā, ieiunio & fletu, & plāctibus indicate, ut nūc ieiunāte

Matth. 26
Act. 14.

postea satur emini, nūc flentes, postea rideatis, nūc plangētes, postea cōsolemini. Et quia cōsuetudinis est, ut in tristibus atq; aduersis scindatis uestes, qđ & pontifex ad dñi saluatoris cri-
men augendum in euangelio fecisse memoratur, & Paulū & Barnabam audientes uerba blasphemię, legimus perpetrasse, iccirco ego p̄cipio uobis, ut nequaquā scindatis uestimēta, sed corda, quę plena sunt peccatorū, quę instar utriū, nisi scissa fuerint, sponte rumpuntur. Cum hoc feceritis, redite ad dominum deum uestrū, quē uobis priora peccata alienū fecerant, nec desperetis ueniā sceleꝝ magnitudine, quia magna peccata, magna delebit miser-
ricordia. Est em̄ benignus & misericors, malens pœnitentiā peccatorū q̄ mortē. Patiens & multus misericordia, qui non humanā imitetur impatientiā, sed longo tēpore nostrā pœnitentiā p̄stoletur, & p̄stabilis siue pœnitens super malitijs, ut si nos egerimus super peccatis pœnitentiā, & ipsum pœniteat cōminationis suę, & mala, quę cōminatus est nobis, nō inferat, nostrę q̄ mutatione sententię & ipse mutetur. ¶ Et notandum qđ diligēter in ipsa pœnitentiā cautos esse cupit, & securitatē tollit, cū dicit. Quis scit, si cōuertatur & ignoscat, & relinquat post se benedictionē: Ac si dicat. Ego quidē hortor (qđ meū est) ad pœnitentiā & deū ineffabiliter noui esse clemētē, dicēte Dauid: Miserere mei deus secundū mag. mil. Et s. m. m. t. d. i. m. sed quia profundū diuitiā & sapientię & scientię dei nosse nō possumus sententiam temperet & opto potius qđ p̄sumo. Tantū interim sacrificiū & libamen deo nostro, subaudis offeratur, sacrificiū contriti cordis, & libamen pię confessionis ac boni operis, & quod nescimus, uidelicet si conuertatur & ignoscat & relinquat post se benedictionē, in eius arbitrio relinquamus, pendentes in spe miserationis. ¶ Quomō nūc deus cōuertit & post se benedictionē relinquere dicatur uel speretur, illud pro exēplo est, quod ipse in Exodo loquitur. Erit autē sanguis uobis in signū in ædibus, in quibus eritis, & uidebo san-

Sperandū nō
p̄sumendū
in pœnitentiā.

Psal. 50.
Esa. 40

guinē & transibo uos, nec erit in uobis plaga disperdens, quādo percussero terrā Aegypti. Deniq; uerbis istis sese ad sanguinis signū conuerti, & uidere sanguinē ac transire, atq; benedictionem & uitam post se relinquere, sese proficitur. Secundū hęc similitudinem post passionem domini nostri Iesu Christi, sanguine eius postes suos, id est, frontes suas signantes cuncti, qui pœnitentiā in nomine eius p̄dicatam susceperunt, spem habent nō uanā, qđ conuertatur deus ad signū istud, & relinquat post se benedictionē, transiens, & Aegyptios, id est, cūctos superbos atq; impœnitētes æterni iudicij sententiā percutiens. Hanc pœnitentiā & remissionē peccatorū p̄dicandā in oēs gētes incipi oportebat ab Hierusalē, sicut & ipse testatus est post qđ resurrexit loquēs aplis suis. Quoniā sicut scriptū est, & sic oportebat Christū pati, & resurgere à mortuis die tertia, & p̄dicari in noie eius pœnitentiā & remissionē peccatorū in omnes gentes, incipientibus ab Hierusalē. Sequitur ergo. **L**amte tuba in Syon, sanctificate ieiuniū, uocate cœtum, congregate populū, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & iugentes vbera. **E**gredietur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Hoc totū sic futurū esse prophetat, ut simul hortetur, quatenus intente & studiose fiat, Syon nanq; hęc est Hierusalē, unde oportebat (ut iam dictum est) incipi pœnitentię p̄dicationem, qđ p̄dicare utiq; tuba canere est, quia rem ualde magnam euangelica p̄dicatio personat, scilicet iram uenturam, ut eam quisq; pœnitendo effugiat, Petrus apostolus ista primus tuba cecinit in illa Syon, ab istius prophete testimonio, quod postmodū sequitur, incipiens: & post tandem dicens. Pœnitentiā agite, & baptizetur unusquisq; uestrum in remissionem peccatorum, alijs etiam uerbis plurimis testificans & exhortans eos, & dicens. Saluamini à generatione ista praua. Quid nisi tuba canebat, dicendo: Saluamini à generatione ista praua. Venturos quippe Romanos, futurumq; illius prauę generationis excidium significabat, ut agentes pœnitentiā, non solum remissionem peccatorū & uitam futuram, sed etiā saluationē p̄sentē sibi acquirerent; ut p̄sentia quoq; mala mererentur euadere ueniētia sup-

Exo. 12.

generat

Luc. 24

generat

Tuba euāgelica in pœnitentiā.

Actu. 2.

generat

generationē illā, quod & factū est. Imminentē nāq; ex excidio, diuinitus admoniti sunt si-
 deles, ut exirent atq; ita saluati sunt à generatione illa, sicut saluatus est Loth ab incendio So-
 domorū, nullusq; cū illis cōclusus uel obfessus est Christianorū. ¶ Notādū q; q; ita canē-
 tibus tuba in Syon, sanctificate (inqt) ieiuniū. Multo nāq; plus est sanctificare q̄ p̄dicare ie-
 iuniū, q̄ uidelicet ieiunare uel ieiuniū p̄dicare, imp̄ q; possunt, q̄ nō remissionē peccato-
 rū, sed tantūmodo malorū p̄sentī ieiunādo quarūt remediū. Tale fuit ieiuniū Achab q̄ oc-
 cidit Naboth, ut uineā eius possideret. Cū em̄ audisset sermōes Heliæ, scidit uestē suā, & o-
 peruit cilicio carnē suā, ieiunauitq; & dormiuit in sacco, & ambulabat demisso capite. Quā-
 ob causam? Nunq; ut peccatoz remissionē acciperet, & salutē aeternā obtineret. Nō utiq;
 sed ne tēporali regno uiuens careret. Ergo ieiunauit quidē, sed nō sanctificauit ieiuniū, atq;
 iccirco nō mercedē recepit sanctoz, sed mercedē suā, mercedē t̄ātorā, dicēte dño ad He-
 liā. Nōne uidisti Achab humiliatū corā me? Quia igitur humiliatus ē mei causa, nō inducā
 malū in diebus eius, sed in diebus filij sui inferā malū domui eius. Igitur sanctificate ieiuniū
 id est, iccirco ut sancti sitis, celebrate ieiuniū, & ad illud uocate cōtū, cōgregate populū, san-
 ctificate ecclesiā, i. sanctificādo p̄ baptisimū nouā Christianitatis cōstituite ecclesiā, atq; in si-
 nu eius pariter & coadunate fenes, & cōgregate paruulas ac fugētes ubi era: ut uidelicet se-
 nū, i. sapientiū maturitas, paruulas qbus adhuc lacte opus est, erudiat & ad solidū usq; cibū
 pducatur. Quod deinde subiūgit. Egrediat sp̄sus de cubili suo, & sp̄sa de thalamo suo, idē
 est qd & Ap̄lus dicit: Hoc itaq; dico fratres tēpus breue est. Reliquū est, ut q̄ habēt uxores,
 tanq; nō habētes sint. Itē. Volo uos sine sollicitudine eē. Qui sine uxore ē, cogitat q̄ dñi sunt
 quō placeat deo. Mulier in nupta & uirgo cogitat q̄ dñi sunt, ut sit sancta & corpore & spū
 Nimirū secundū hmōi p̄dicationē euāgelicā siue apostolicā uiuere, hoc ē sponsum de cu-
 bili suo, & sponfam de thalamo suo exire. Sequitur **I**nter uestibulū & altare plorabūt
 sacerdotes ministri dñi, & dicēt. **P**arce domine, parce populo tuo, & ne des hēre-
 ditatē tuā in opprobriū, ut dominētur eis nationes. **Q**uare dicūt in populis, ubi
 est deus eoz? **C**opiosior ad p̄nitentiā & cōuersionē hęc admonitio est post illa grandia
 populi multi & fortis, cui similis à principio nō fuit, bella siue incēdia, quē populū Romanū
 intelligimus, q̄ in cāteris superioribus locis, ubi regna priora Babylonicū, Persicū, atq; Ma-
 cedonicū significari animaduertimus. Et recte, q̄ uidelicet ubi quartū hoc regnū, quarta
 hęc bestia terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, dētes ferre eos habēs magnos, gentes cāte-
 ras, & maxie ludæos comedit atq; cōminuit, & reliqua pedibus suis cōculcauit, multo ma-
 ior multoq; celebrior p̄nitentiā p̄dicatio siue p̄nitentiā religio p̄ mūdū uniuersum audir-
 ta & suscepta est. Nō desit eadē bestia, q̄ impios punierat ludæos, p̄sequi & cōterere mar-
 tyres pios: & quāto magis illos afflixit, tāto magis fideles oēs ad orationē & p̄nitentiā fle-
 rū excitauit. Hoc ergo futurū p̄uidēs. Inter uestibulū (inqt) & altare plorabūt sacerdotes mi-
 nistri dei, & dicēt: Parce dñs parce pp̄lo tuo, & ne des hēreditatē tuā in opprobriū, ut do-
 minent eis nationes. Quod dicit, inter uestibulū, qd nos añ fores porticū possumus dicere: et
 altare assiduitatē significat religionis & cōtinētā sacerdotū & leuitaz, ceterorūq; ministro-
 rū dñi, q̄ ut parati sint semp ad ofones & hostias deo iugiter offerēdas, circa tēplū uel ecclias
 deo dicatas in sacris castisq; domibus, hodieq; regulari cū disciplina cōmanēt, quē admodū
 hic propheta, cū hęc diceret, futurū eē p̄uidebat. Qui eiusmodi sunt, & sui nō obliuiscūtur,
 propositi, q̄ proposuerūt esse sacerdotes uel ministri dñi, plorāt & orāt die ac nocte, crebris
 noctiū uigilijs, dierūq; ieiunijs, pro p̄ctis ppli Ch̄iani: maxieq; tūc illis hoc egisse nō dubiū
 est, qñ iā dicto Romano Imp. lauiēte, nimis purgebat feruor p̄secutiōis. Parce (inqt) dñe
 parce pp̄lo tuo. In q; In eo uidelicet ut nō des hēreditatē tuā in opprobriū. **Q**uare
 q̄le metuet opprobriū: ut dominēt (ait) eis nationes, i. ut uincāt eos & animis eoz imperēt
 imp̄ gētiles, te deū uiuū & uerū Christūq; filiū tuū blasphemātes. Hoc idē in psalmo me-
 tuētēs ipsi dicūt. Adiuua nos de⁹ salutaris n̄r, & propter gloriā nois tui dñe libera nos, & c.
 p. n. p. n. t. Deniq; & q̄ illos sequūtur & dicūt, ne forte dicāt in gētibz ubi est deus eorum
 Hoc ip̄m hic cōquerēdo & p̄cunctādo loquūtur. Quare dicūt in pplis, ubi ē deus eorum?
 Et est sensus. Quare ita propter te mortificamur tota die, & astimamur ut oues occisionis,
 ut uacet hostibus atq; persecutoribus Christianorū insultare & dicere, ubi est deus eorum?
 Intendāt

Gen. 19

Plus ē sancti-
 ficare q̄ p̄di-
 care ieiuniū.
 3. Reg. 21

Sanctificare ec-
 clesiam.

1. Corin. 7.

Danic. 7.

Celebrior p̄-
 nitentiā p̄di-
 catio sub imp.
 Roma. q̄ sub
 alijs.

Assiduitas re-
 ligionis & cō-
 tinētā in mi-
 nistris dñi.

Psalm. 78

Opprobria
gentilium cō
tra nos.

Psal. 74

Zelus domi
nus terrā suā
Leui. 27

Psal. 109

1. Cor. 11

Iniquū iudi
cū de flagel
lis piorum
Iob. 4

Iob. 9
Triplex mo
dus flagellādi

Intendunt digitum suū in solem aut lunam, aut in aliquod simulacrū aureum uel argenteum aut certe lapideum, & dicunt. Ecce dñi nostri isti sunt, deus autem ipsorū ubi est? Nūquam cōparet, neq; em̄ uidere illum aut ostendere possunt, & nulli de illo habentes adiutoriū, toto die inter manus nostras mortificantur & pereunt. Hęc opprobria inter innumera mortuū tormenta sustinentes, & peccatis suis humiles sancti reputantes, Parce (inquit) domine parce populo tuo, subauditur in eo, ut (sicut alibi scriptū est) non relinquant, id est nō nimis diu manere permittas, uirgā peccatorū super sortē iustorū, ut non extendant iustitiam ad iniquitatē manus suas. Huiusmodi gemitus compeditorū, ut uerius aduertamus, pioꝝ passionēs martyruū recolamus: quarū in aliquibus scriptū est, quia latentes in cryptis & in speluncis fideles, corpora sepeliebant, plorātes & multū tristes, & per multos dies nō cessabāt mugitus lachrymarū dantes. His ita cōquerētibus, cōsolatorio protinus oraculo rñdetur. Zelatus est dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit dominus & dixit populo suo. Ecce ego mittam uobis frumentū & uinū & oleū, & replebimini in eis, & nō dabo uos ultra in opprobrium in gentibus. Et enī qui ab aquilone est p̄ oculum faciam a uobis, & expellam eū in terrā inuiam & desertā, faciem eius contra mare orientale, & extremū eius ad mare nouissimum. Et ascendet fœtor eius, & ascendet putredo eius, quia superbe egit. Insuper uirgā dicitur d̄ sacerdotēs & ministri dñi, insipientiū erat dicere in populis, ubi est deus eorū, pro eo q̄ uidebāt uirgā peccatorū admissam super sortē iustorū, & cædi corpora eorū, uisibiliter deo nō apparere ad defendendū, & putare illos nō habere deū, aut certe nō posse adiuuare deū ipsorū. Nō ita est. Sed quē Zelatus est dñs terrā suā, zelo bono, zelo paterno; & sicut pater percutiēs miseret filiorū suorū, & parcit eis, ita percussit & percutiendo pepercit populo suo tanq̄ filijs. ¶ Notandum q̄ cū diceret, Zelatus est dñs terrā, addidit suā. Terrā namq; suā dicit, literaliter quidē terrā Chanaan à semetipso filijs Israhel datā: unde & quodā loco dicit. Terra em̄ mea est, & uos coloni mei estis, spiritualiter autē ecclesiā, quā suo sanguine acquirēdo fecit suam. Sicut terram illam zelatus est dominus super filios Israhel, eo q̄ ingressi contaminassent eā, & tradidit eos in manus gentiū, & tamē pepercit populo suo, dando illos in misericordias in conspectu omnium qui ceperāt eos: sic ecclesiā suā saepe zelatus est, ne sacramēta eius indigni indigne traherēt, & permisit fieri p̄secutiones, ut electi cribrarētur sicut triticū, discerētur p̄ alea, qualis in initio fuit proditor Iudas, oportere iudicās hæreses quoq; esse ut qui probati essent, fierent manifesti; & tñ inter ipsas tribulationes fierent clariores, glorificati uirtutibus & signis. Hanc disciplinā patris ignorātes dicebant in populis. Videntes corpora martyruū discrucari. Vbi est deus eorū? Et illi quidem, qui foris erant, uerum nescientes de eum, dicebant, ubi est deus eorū: qui autē intus esse uidebantur, quasi eundē profitendo deū, dicebāt, ubi est sanctitas uel perfectio uiarum illorū? ¶ Malā huius coniecturæ magnū & evidens est in amicis beati Iob iudicium. Illi namq; nanq; ex eo q̄ percussus erat, male conijcētes, quod corām oculis domini impius extitisset, qui corām hominibus pijs uel iusti opinionem obtinuerat, dicebant. Vbi est timor tuus, fortitudo tua, et perfectio uiarū tuarum? Recordare obsecro te, quis unquā innocens perijt, aut quando recti delicti sunt? Quin potius uidet eos qui operantur iniquitatē, et seminant dolores, et metunt eos, flante deo perisse, et spiritu iræ eius esse consumptos, subauditur, ut tu nunc cōsumptus es. Sic incipientes longa cōcertatione cōtendebat, ut cogere eū sibi cedere ad constituendū sibi, quod de uita illius nullatenus bene æstimandum sit, quemcunq; aduersus opprimi uel flagellis diuinitus cingi contigerit, et quod neminem contingat secundum corpus consumi, nisi pro merito propria iniquitatis. At ille plus aliquid sentiens q̄ quod hic dictū est, zelatus est dñs terrā suam et pepercit populo suo, uidelicet qd̄ neq; ut existimare uolunt qui eiusmodi sunt, semp̄ peccatores aut impij reputādi sint, q̄s deus afflixerit, neq; oēs q̄s deus percuit aut percuti permittit, percuti zelo corripietis ad purgationē, uerū nō nullos ad probationē, ut coronæ illis multiplicetur, dicit inter cætera. Salte nūc intelligite qd̄ deus nō æquo iudicio afflixerit me, et flagellis suis cinxerit me. Nā qd̄ ait, nō æquo iudicio, idē est ac si dicat, non sicut uos putatis pro malitia uel impietatis meæ recōpensatione, Vbi namq; pro impietate sua percuitur impius æquū iudiciū est; ubi autē peccatē filium pater zelat et parcit, iudiciū ad æquitatē nō pertinet, quia m̄

quia misericordia iudicii superexaltat: ubi uero uir simplex & rectus actimens deū & recē
dens à malo, percussio nibus probatur ut coronetur, iam nō iudiciū æquū, aut iudiciū mise
ricordia superexaltatū, sed gratia & gloria est. Quapropter sciēdū, ubi erat, q̄ deus nō e quo
iudicio afflixerit me, æquū nō poni pro iustitia uel rectitudine, sed pro æqualitate. Deus nā
q̄, siue impiū superbiētē puniat, siue excedentē filiū corripiat, siue sanctū & perfectū ppa
tentiā probare intendat, semp iustus & rectus est. Sed iā ad cepta prophetiæ uerba reuertar
mur. Cū dixisset, zelatus est dñs terrā suā & pepercit populo suo: ut ostēderet in q̄ peperc
rit, subiūxit atq̄ ait. Et respōdit dñs, & dixit pplo suo. Ecce ego mittā uobis frumētū & ui
nū & oleū, & replebimini in eis, & nō dabo uos ultra opprobriū in gētibus. ¶ Sicut & i cæ
teris, ita & in isto q̄q̄ auditu senes atq̄ habitatores terræ, q̄ in exordio sunt inuitati ad audi
endū, discernunt & diuerse audiūt. Deniq̄ habitatores terræ frumentū hic tantūmodo ill
lud intelligūt, quo uenter impletur: & uinū illud, quo carneū cor lætificatur: & oleū illud, q̄
carnea facies exhilarat. Senes autē, cōsiderantes maiestātē eius, q̄ hæc pro magno reprotit
rit, digniora ut illū decet, sentiunt: uidelicet frumentū illud & oleū illud, quo edentes & bis
bentes, & quo delibuti, oēs æternitatē gloriæ cōsequātur, præsertim, q̄ sic habes postmo
dū in istoꝝ promissione bonoꝝ, & nō confundetur populus meus in æternū. Et istud qui
dē frumentū corporale, uinūq̄ & oleū dona dei sunt, & nōnunq̄ timentibus deū pro qua
dā consolatione dantur, & data sunt: sed frustra dantur & frustra sumūtur, nisi utentes istis
operemur uel quæramus frumentū illud, quod est uerbū dei, scilicet Chrūs q̄ de semetipso
dicit. Nisi granū frumenti cadens in terrā mortuū fuerit, ipsum solū manet: si autē mortuum
fuerit, multū fructū affert. Et uinū & oleū illud, quod Samaritanus uulneribus eius, q̄ in la
trones incidat, infundit. Quia nimirū de talibus ueraciter dicat maiestas promittentis, &
replebimini in eis. Sola nanq̄ hæc sunt quibus repleri possit usq̄ ad sufficientiā uacuitas no
stræ mortalitatis, Huiusmodi sensu præeunte, sequētia quoq̄ digne intelliguntur. Et nō da
bo uos ultra opprobriū in gentibus, & eū qui ab aquilone est procul faciā à uobis, & expel
lā eum in terrā inuiam & desertā, faciem eius cōtra mare orientale, & extremū eius ad mare
nouissimū. Et ascendet foetor eius, & ascēdet putredo eius, q̄ superbe egit. L Noli time
re terra, exulta & letare, quoniā magnificauit dñs ut faceret. Noli timere anima
lia regionis, quia germinauerūt speciosa deserti, quia lignū attulit fructū suum, fi
cus & uinea dederūt uirtutē suā. Et filij Syon exultate & letamini in domino deo
uestro, q̄ dedit uobis doctore iustitię, & descendere faciet ad uos imbrē matutiniū
& serotiniū in principio, & implebūtur areę frumētō, & redundabūt torcularia uino
& oleo, & reddam uobis annos quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca,
fortitudo mea, quā misi in uos, & comedetis uescētes & saturabimini, & laudabitis
nomē domini dei uestri qui fecit uobis mirabilia. Et nō confundetur pplus meus
in eternū, & scietis q̄ in medio Israhel ego sum, ego dñs deus uester, & nō est ali
plus, & non confundetur populus meus in eternū. ¶ Nulli dubiū esse debet doctore
iustitiæ, quē hic prophetica gratulatio cōmemorat, dicēdo, & letamini in dño deo uestro,
q̄ dedit uobis doctore iustitię Christū dei filiū esse: pro quo nimirū, q̄ datus ē, in dño deo
patre eius q̄ illū dedit exultādū & lætādū est. Nūc ergo lřæ ordinē repetētes, prophetiā, q̄
in illo est, spm̄, quocūq̄ nos ducit q̄ad possumus, sequi desideremus. Propter eos q̄ dicit in
pplis, ubi ē deus eoz, propheta, ut corrigat sensum illoꝝ puerum, zelatus ē (inq̄t) dñs terrā
suā, & pepercit pplo suo. i. nō sicut illi arbitrari uolūt, nullus ē aut dereliquit eos deus eoz,
sed more patris familias zelo paterno filios suos castigās castigauit, & deinde pepcit nō eos
tradēdo morti, imō promissioēs uitæ dādo illis. Nā hoc ē qd sequit, & rñdit dñs, & dixit po
pulo suo. Nō pmiserat, q̄ dñm cōsulisset pplus suus, & tñ ait: et rñdit dñs, et in ipsa rñsio
ne reprotitionē habem⁹ doctoris iustitię, q̄ est Chrs, et spūs sc̄ti, sicut in sequētib⁹ cōtinet
luce clarius. Cū itaq̄ talē lřæ ordinē legimus, zelatus ē dñs terrā suā, et pepercit pplo suo, et
respondit dñs, recte subintelligimus, q̄ zelante dño excitatus populus, et paterno uerbere
cōmonitus, clamauit ad dñm: et tūc demū pariter et pepercit et respondit dñs, ut Christum
suū liberatore, et æternæ salutis authore uigilātibus opportune promitteret aurib⁹: quos dā
etiā tēporales interim dādo saluatores, q̄ saluaret eos in typū uenturi eius quē erat missurus.

exempli

Carnales & spūales auditores.

Frumentū & uinū, oleūq̄ duplex.

Iohan. jz.

Lucę. ja

Doctor iustitię Christus.

COMMENTA RVPER ABBA LIB I

Saluatores q
dā tēporales.

Exo. 9.
Ro. 9.

Deut. 6.

Deu. 18.

Dani. 9.

Princeps opprobrii nri diabolus est.
Esa. 14.

Ioh. 12.
Danic. 4
Hester. 7
J. Macha. 6

Nabuchodonfor.

Mare offensale.

Mare nouissimum.

Exempli gratia. Quando in Aegypto seruebāt filij Iſrahel dijs alienis, immemores dei patrum suorum, Zelatus est excitando Pharaonē, ut esset rex qui ignorabat Ioseph, & qui opprobri meret eos operibus duris, sicut ipse testatur cū dicit. Idcirco aut posui te, ut ostendā in te fortitudinē meā, & narretur nomen meū in omni terra. Ita zelante dño excitati sunt, ingemiscientes em̄ propter opera uociferati sunt, ascenditq; clamor eorū ad dñm & audiuit gemitū eorū; & respondit eis uidelicet per Moſen, secundū hęc ipsa uerba prophetæ huius dicentis, & respondit dñs & dixit populo suo. Ecce ego mittā uobis frumentū & uinū & oleum, uerbi gratia, dicendo. Audi Iſrahel p̄cepta mea, & in corde tuo quasi in libro scribe, & dabo tibi terrā fluentē lac & mel. Et manifestius promisit eis istū doctorē iustitiæ, dicēte Moſe. Prophetā de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, &c. quemadmodū ad ipsum Moſen dñs ipse dixerat. Prophetā suscitabo eis de medio fratrum suorum similē tui, & ponā uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia q̄ p̄cepero illi. Qui aut uerba eius, quæ loquitur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existā. Item quādo zelatus est dñs, & tradidit eos in manus regis Babylonis, eodē zelo excitati, clamauerūt ad dñm, maximeq; Daniel cū socijs suis, & respondit ei dñs, multa & manifesta de hoc eodē doctore iustitiæ, maximeq; illud quod taliter narrat ipse. Adhuc me loquente in oratione, ecce Gabriel cito uolans tetigit me in tempore sacrificij uespertini, & docuit me, et locutus est mihi, dixitq;. Daniel nūc egressus sum ut docerē te, & subinde septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populū tuū, & super urbē sanctā tuā, ut cōsummetur prauaricatio, & finē accipiat peccatū, & deleatur iniquitas & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur uisio & propheta & ungatur sanctus sancto rū. Paucisq; interiectis. Et post hebdomadas (inquit) sexagintaduas occidetur Chrūs, et nō erit eius populus q̄ eū negaturus est. Nō multis opus est exēplis, sed hoc indubitanter notandū, quia quotiens siue ante siue post aduentū suū zelatus est dñs terrā siue ecclesiā suam, zelando excitauit electos suos ad inuocationis suæ maiore instantiā, & in ipsa iræ misericordiatē recordatus: sic respondit eis, & taliter egit cū eis, ut nō uacaret dicere in populis, ubi est deus eorū. ¶ Replebimini ergo (inquit) & non dabo uos ultra opprobriū in gentibus. Cum hęc dicit, subintelligendū est, quinimō cessare faciā principē opprobrii uestri. Sequitur em̄ Et eū qui ab aquilone est repellā à uobis. Etenim quis ab aquilone est, nisi diabolus princeps opprobrii: qui dixit in corde suo, sedebō in monte testamenti in lateribus aquilonis: Et qui dē regnorum supradictorum princeps Nabuchodonfor rex Babylōis: Aman de stirpe Agag q̄ uniuersum Iudæorū genus delere uoluit: Antiochus Epyphanes: & Nero Romani macula imperij, suo quicq; tempore princeps fuisse opprobrii, quē utiq; tunc deus cessare fecit, q̄ per passionē Iesu Christi filij sui, doctoris iustitiæ: cuius clara hic cōmemoratio fit, foras missit, dicente illo. Nunc iudiciū est mundi, nūc princeps huius mundi eiicietur foras. In typū eius & Nabuchodonfor de regno suo eiectus, foenū ut bos comedit, & Aman in partibus lo quod Mardocheo parauerat suspensus, et Antiochus sine manu contritus est: qui ita ab aquilone fuerūt, ut aquilonis, id est, diaboli typū in semetipsis exprimerēt manifestū. Cum ergo dicit, et eū qui ab aquilone est, procul faciā à uobis, subintelligendū est, quē admodum illos similitudinis eius, baiulos suo quēq; in tempore procul feci. Iustus aquilonaris, id est, p̄fida & frigida malitia cōgelati, diaboli, maxime Babylonius Nabuchodonfor, typū gessit pro eo quia loco quoq; aquilonaris extitit, id est, secundū sitū terræ Iudææ uenit à parte aquilonari. Porro, q̄ cū dixisset, et expellā eū in terrā inuiam et desertā, continuo subiunxit, faciē eius cōtra mare orientale, et extremū eius ad mare nouissimū, secundū literalē sensum nō ualet intelligi de ullo ex sæpe dictis quatuor regnis. Nusq; em̄ sacræ referunt literæ, q̄ Iudææ siue Iſrahelis hostes ita dñs repulerit, ut exercitū illorū inter duo maria concluderet quorū alterū orientale siue primū (ut in alia translatione scriptū est) mare illud dicitur quod iuxta solitudinē est et uergit ad orientē, in quo fuit quondā Sodoma et Gomorra, Adama et Seboim: quod nunc mortuū nominatur, eo q̄ nulla ibi uiuant animātia. Nouissimum autē illud quod ad occidentem est, & quod iuducit in Aegyptū, in cuius litore Gaza et Ascalon, Azotusq; et Ioppe, et Casarea, et cæteræ urbes maritimæ sitæ sunt. Inter hæc maria (sicut iā dictū est) hostes Iſrahel dño repellente cōclusos fuisse nulla scriptura refert. Quod si aliquando factū fuisset, delectabiliter (ut in cæteris uel in plerisque scripturarū locis fieri solet) sup

let super litera uel historiae fundamentum allegorici sensus aedificium collocandum esset. Nunc ergo spiritualiter dicta, & spiritualiter intelligenda uel exponenda sunt, scilicet non de corporali occisione uel cruore inimicorum, sed tantummodo de spirituali captiuitate nudati inimicorum capitis, id est, diaboli, quem dominus Iesus expulit, & misit foras in terram inuiam & desertam, ut in illis tantummodo commaneret uel potestatem haberet, qui fide illius, qui illum expulit, forasque misit, & euangelicæ prædicationis non reciperent gratiam, desertores & deserti, & idcirco deserti quia desertores dei. Facies (inquit) eius, subauditur, expulsi, uel foras missi, contra mare orientale, & extremum eius ad mare nouissimum. Primum siue orientale mare & mare nouissimum. Prima & secunda est regeneratio uel resurrectio mortuorum. Prima namque regeneratio gratia baptismi est, qua renascimur ex aqua & spiritu sancto. Secunda uero uel nouissima regeneratio mortuorum est corporalis resurrectio, domino assistente. In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. Prima regeneratio, quæ est baptismi gratia, de patre facta Christi latere profluens, siue originem ducens, idcirco mare dicitur: quia in similitudinem maris, per quod filii Israel merso Pharaone cum curribus & equitibus transierunt omnes filios dei de morte ad uitam regeneratos, suffocato diabolo & omnibus populis eius transmittit ad salutis portum, spem beatam restituens cõsequendi uitam, regnumque aperiens immortalitatis sine dubio percipiendum post huius uitæ temporalis exitum. Secunda regeneratio quæ est resurrectio mortuorum, idcirco mare dicitur & mare nouissimum, quia sine dubio & angelis eius & omnibus qui a sinistris erunt, mare profundum erit, imò sicut in Apocalypsi legimus stagnum ignis ardentis & sulphuris in quo iste aquilonaris, id est, diabolus (sicut ad beatum Iob dicit dominus) uidentibus cunctis precipitabitur. Igitur facies expulsi siue foras missi huius contra mare orientale siue primum, & extremum eius ad mare nouissimum. Notanda proprietas dictionum, quia facies eius non ad mare, sed contra mare primum, & extremum eius, non contra, sed ad mare nouissimum. Etenim facies eius, id est, nequissima intentio eius, non ad istud, sed contra istud mare tendit (quod salutaris baptismi gratia dicimus) oibus baptizatis in Christo Iesu insidians, ut eos iterum inueniet, & de illis quoque præsumit, sicut ad beatum Iob dicitur. Et habet fiduciam quod in fluat Jordanis in os eius. Extremum autem siue finis eius ad illud mare nouissimum, ad illud ignis ardentis stagnum sulphureum, subaudiis per iudicium adducetur, & in illud sicut iam dictum est uidentibus cunctis precipitabitur. Et ascendet (inquit) fetor eius: quia superbe egit. Quo ascendet uel quomodo ascendet fetor eius & putredo eius? Nimirum ad uisum siue notitiam sanctorum uel electorum omnium sicut in Esaia tam de ipso quam de cunctis sequacibus eius angelis & hominibus scriptum est. Et egredientur, subauditur, sancti & electi, & uidentur bunt cadauera uiuorum qui præuaticati sunt in me, & uermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt usque ad satietatem uisionis omni carni. Hoc idcirco quia superbe egit, id est, quia contra creatorem sese timidus erexit. De utroque, id est, & de culpa superbie eius, & de pena fetoris uel putredinis eius. Item per Esaia contra istum sub nomine regis Babylonis dicitur. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum. Subter te sternetur tineæ, & operimentum tuum erunt uermes. Quomodo excidisti de caelo Lucifer qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui uulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo In caelum conscendam supra astra dei exaltabo solium meum, sedebam in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo & cetera. Et recte cadaver eius propter superbiam concidisse & fetore, imò ipse cadaver & putredo esse dicitur. Vitam namque id est, deum, perdidit, & mortuus per malitiam, licet uiuat per essentiam. Sicut enim corpus ab anima relictum mortuum est, sic rationalis creatura à deo separata ueraciter mortua est. Unde quia cadaverum reparatoria sepulchra dicuntur: ipse autem diabolus deo (ut iam dictum est) mortuus in impiorum mentibus cubat, recte per Prophetam dicitur. Ibi Assur & omnis multitudo eius, & in circuitu eius sepulchra illius. Quod idem est, ac si aperte dicatur: Ibi diabolus, cuius per superbiam typum gessit Assur & omnes angeli eius, & ibi lociabuntur ei cuncti reprobis qui illum secuti sunt, dicente iudice, his qui à sinistris eius erunt. Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Magna sunt hæc, & idcirco ad credendum magna nimis fide opus est. Idcirco sequit

Diabolus a Chro expulsius

Duplex regeneratio

Math. 19.

Apo. 19
Iob. 40.

Vbi supra

Esa. ult.

Esa. 34

Diabolus deo mortuus, uiuat in impiis.

Ezech. 32.

Math. 25.

COMMENTA RUPER ABBA LIB I

Noli timere, co sequitur & dicit: Noli timere terra, exulta & letare, quoniam magnificauit dñs ut faceret
 idē, diffidere. Quod dicit noli timere, idē est ac si dicat: noli diffidere. Timiditas namq; pro infidelitate po
 Apoc. 23. nitur, ut in Apocalypsi cū prāmississet. Qui uicerit possidebit hęc, & ero illi deus, & ille erit
 mihi filius. Continuo subiunxit: Timidis autem & incredulis & execrabilibus & homicidijs
 & fornicatoribus & ueneficis & idolātris, & omnibus mendacibus, pars illorū erit in stagno
 ignis ardentis & sulphuris. Nam quia timidi sociantur incredulis, sine dubio timiditas mala in
 telligitur & contraria fidei, quæ & hæsistatio uel dubietas recte potest dici, iuxta illud Iacob
 Iacob. 1. Apostoli. Postulet autem in fide nihil hæsistans. Qui enim hæsistat, similis est fluctui maris,
 qui à uento mouetur & circumfertur. Non ergo æstimet homo ille, quod accipiat quicquid
 à deo. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus uis suis. ¶ Rursus exultatio siue læ
 Exulta. i. hilari
 titer crede Ioh. 8. titia pro hilaritate fidei ponitur, iuxta quod & ad Iudæos Dominus dicit: Abraham pater
 uester exultauit, ut uideret diem meum, uidit & gauisus est. Nam exultauit, id est, exultauit
 ter credidit, hilarem fidem habuit. Igitur cum dicit: Noli timere terra, exulta & letare, idē
 est ac si dicat: de omnibus quæ tibi dicuntur o homo noli hæsistare, uel diffidere, noli terra ei
 Plal. 125. testatur, cum dicit: Exultans & lætabundus de futuro, ac si iam factum sit: In conuertendo
 dominus captiuitatem Syon, facti sumus sicut cōsolati. Tunc repletum est gaudio os nr̄m,
 & lingua nostra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum
 eis. Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. ¶ Sed forte adhuc super
 esse uidetur quod timeant quicunq; modicæ sunt fidei, dicētes: Quid manducabimus, quæ
 qd bibemus interim, dum in isto corpore sumus, antequam ad illa uenturi seculi bona per
 ueniamus: quoniam eruca & locusta, bruchus & rubigo uniuersa consumunt, & ignis con
 Animalia res
 gionis. medit speciosa deserti. Sequit ergo: Noli timere animalia regionis, quia germinauerūt spe
 ciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus, & uinea dederunt uirtutem suam.
 Ac si dicat: Pars ista, de qua uos o animalia sollicita estis, & propter hoc ipsam animalia po
 tius quam homines recte dicimini: quia uos angustat sollicitudo eiuſmodi: Pars, inquam, uia
 recuperabilis est, quia cum exusta fuerint, rurſus germinabunt speciosa deserti, iterumq;
 Mat. 6. ficus & uinea cæteraq; ligna fructum & uirtutem suam dabunt. Quærite ergo primum reg
 num Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiciētur uobis. Et in hoc solummodo gaude
 te, quod regnum dei primum quæritis, & inuenire speratis, non in omnibus his quæ adijci
 untur uobis. Hoc est quod cōtinuo dicit: Et filij Syon exultate & lætamini in domino deo
 uestro, quia dedit uobis doctorem iustitiæ, & descendere faciet ad uos imbrem matutini
 & serotinum à principio. Ac si dicat: Animalibus dixi, ut non timeant cōsolationem hanc
 illis ostendens, quia germinauerunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum tan
 diu illos esse animalia ludicans, qui homines eē deberent, quam diu pro uentre suo nati
 sunt solliciti: uobis autem o filij Syon, id est, homines rationales, & spe lucrands cœlestibus
 intenti. Hoc dico, ut exultetis & lætemini, non in ficu uel uinea siue in quibuslibet germin
 bus deserti quantumcunq; speciosis, sed in domino deo uestro & hæc summa sit causa exul
 tationis & lætitiæ: quia dedit uobis doctorem iustitiæ, uidelicet Christum, quem fecit uobis
 his nasci ex uirgine, qui iustificet & iustificari uos doceat non ex operibus legis, sed ex fide
 & huius doctrinæ gratiam descendere faciet ad uos in principio uelut imbrem matutini
 & serotinū: In principio (in q̄) id est, primū Iudæo deinde, Græco. Filij nāq; Syon recte in
 Roma. 2
 Imber matu
 tinus & sero
 tinus. telliguntur Iudæi, primitiuę ecclesiæ filij quonq; receperunt uerbum salutis, quia prius oport
 tuit illis prædicari uerbum dei. Propterea prædicationem siue doctrinam eandem matutini
 imbrem nuncupauit. Et quia cum plenitudo gentium subintrauerit, tunc itez prædicabitur
 illis, & reliquæ salutis fient ex eis, recte imbrem illum & matutinū dixit & serotinum. Et in
 plebuntur (ait) aræ frumento, & redundabunt torcularia uino & oleo. In arca frumentum
 Area & tor
 cular pressu
 ra sanctorū. quæritur, in torcularibus uero uinū ab acino, & oleū ab amurca premendo separatur. Signi
 ficat aut utruq; scilicet arca & torcular, pressuras siue tribulationes sanctorū: quas exemp
 iam dicti doctoris iustitiæ Christi, ppter prædicationem doctrinæ eius, sustinere habebant.
 Implebuntur igitur (ait) aræ frumento, & redundabunt torcularia uino & oleo, id ē, quā
 magis

magis tribulati fuerint, quanto grauiores pressuras sustinuerint, tanto maiorem uerbi abundantiam, & copiosorem spiritus sancti gratiam desuper accipient atque effundent, à prædicatione non cessando. ¶ Et reddam uobis annos, quos comedit locusta, bruchus & rubigo & eruca, fortitudo mea magna quam misi in uos. Hæc iuxta litteram: quia à domino repromissa sunt, ita creduntur accidisse, ut sterilitas præterita nouis frugibus compensaretur, & quicquid locusta, bruchus, rubigo & eruca consumpserant, annis sequentibus impleretur. Sed ut de regnis quatuor sæpe dictis, quæ sub nominibus istis figurantur, ista redditiō intelligatur, difficile aut etiam impossibile est. Quomodo enim illis qui in Babylonia captiuitate, uel sub cætorum iugo regnorū uita excesserunt, redditiō tēporalis fieri potuit annorū, id est, messiuū uel fructuum annualium, quos ignis uel manus hostilis eisdem uiuētibus abstulit? Spiritualem ergo & æternam redditiōnem oportet intelligamus, quæ in aduentu saluatoris, qui hic doctor iustitiæ dicitur, reddita est omnibus qui expectantes regnum dei, sub eisdem regnis iniuste fuerant oppressi. Omnes enim illos in passione sua saluator liberauit, descendens ad inferos, & educens eos in illas æternas delicias paradysi. Ibi Daniel & focij eius, cæteri que temporis illius electi, quibus Babylonia captiuitas annos suos abstulit; Ibi Hester & cæteri quos Persici uel medici regni superbia nequaquam à cultu dei separare potuit; Ibi Machabæi, quos auertere non potuit Antiochus opprobrium regni Macedonici; Ibi Apostoli & martyres sancti, quos Romani imperij bestialis saeuitia uincere non potuit. Reddam igitur uobis annos, ait, quos comedit locusta, bruchus, rubigo, & eruca, id est, consolabor uos super omnibus malis quæ cuncti intulerunt uobis regna illa regno dei contraria. ¶ Interea ualde notandum est, quod regna illa tam fortia, tamque potentissima, tam mirabiliter & magnificat & deprimuntur & minimis uermiculis, locustæ, bruchus, eruca, & rubigini cōparet, & tamē fortitudinem suam nuncupet dicendo: fortitudo mea magna quā misi in uos. Nec uero istud adeo mirum uidebitur, si ut longe superius perstrinximus ita distinguamus, ut æternæ maiestati comparata hæc regna mundi, quantumuis fortia nequaquam dubitemus nimis esse exilia. Humana aut infirmitatis respectu, quoties uanitatem hominū flagellari oportet, sufficere manu dei locustas paruissimas; & flagella esse fortissima non minus quam regna ipsa, quæ hic significatur per illas. Nonne potentia dei contra superbiam Aegyptiorum plagis ostensa est per muscas & locustas, & præcipue per scyniphes, qui tam parui sunt culices ut uix cernant oculis; Nonne multitudo talium tanta fuit fortitudo dei, ut non posset resistere exercitus Pharaonis? Si ergo locustæ ipsæ tantæ potuere esse fortitudinis quid mirū regna, quæ per istas significatur, dici fortitudinē dei? ¶ Porro aliter uel alia dicitur, & est fortitudo dei Christus, uirtus & sapientia dei. Quod male intelligentes, imò prauè intelligere laborantes hæretici Ariani, cum in Nicena synodo requirerentur ab episcopis catholicis (ut ecclesiastica narrat historia) si dicerent filium dei non esse creaturam, sed dei uirtutem & dei sapientiam secundum uerba Apostoli, innuebant alterutris dicentes: quia hæc etiam ueniunt ad nos; nam eruca & locusta dicitur uirtus dei magna. Sed nos eorum mentem corruptam detestantes, locustam quidem & cætera huiusmodi, quibus maxime Aegyptus attrita fuit, magnam dei fortitudinem esse fatemur; magnam, inquam, & ualentem usque ad euincendam superbiam Pharaonis duntaxat carnei; Christum autem dei uirtutem siue fortitudinem solam sufficientem ad destruendam tyrannidem Pharaonis spiritualis, Pharaonis, id est, diaboli. Non enim locusta siue eruca, sed sola hæc uirtus dei, Christus, illum foras mittere potuit. ¶ Illud quoque notandū, quod cum dixisset: fortitudo mea magna, addidit, quam misi in uos. Veraciter namque & regna iam dicta & cæteros hostes misit in eos & uenire permisit dominus in populum suū, propter multas præceptorū suorū transgressiones; sed nihilominus uix illis, quos propter eiusmodi causas contra electos suos ad tempus præualere permisit, sicut exempli gratia, testatur ipse quodam loco cum de uno talium dicit. Væ Assur: Virga furoris mei & baculus ipse in manu eius indignatio mea. Tali modo ut iam dictū est redditis annis, quos locusta & bruchus & rubigo & eruca comederūt: comedetis, ait, uescentes & saturabimini, & laudabitis nomen dñi dei uestri, qui fecit uobiscū mirabilia, & non confundetur populus meus in æternum. Manifeste hic æternæ gloriæ promittitur saturitas, de qua & Dauid, Satiabor, inquit, cum apparuerit gloria tua. Edent pauperes & saturabunt, & laudabunt dñm qui requirunt eū, ui-

Reddam uos
bis annos,

Regna mundi
& fortia & ex
ilia

Exo. 8. & 9.

Aliter Christus est fortitudo dei quæ bruchus aut locusta.

1. Corin.

Esa. 10.

Psal 136

Psal. 21

COMMENTA RUPER ABBA LIB I

uent corda eoz in seculum seculi. Vbi enim alias est uel eē pōt saturitas electoz dei quibus dicit, & comedetis uescentes & saturabimini, nisi in delicijs paradysi? Ibi nanq; ex quo patet inimicitiaz. Christus per passionem suam soluit, saturabunt beati, pfruentes uisione dei & ibi laudant nomen domini, nam cibus ipsoꝝ est ipsa laus dei, qui iplos mirabiliter reformauit, & non cōfundent in aeternū: quia liberati a confusione peccati, & aeterna gloria glorificati sunt. Et scietis (inquit) quia in medio Israhel ego sum, & ego dominus deus ueter, & nō ē amplius, & nō cōfundetur ppls meus in aeternū. Videlicet qd hic sciebatis ex pte & uidebatis per speculū & in aenigmate, ambulātes p fidē: tunc scietis & uidebitis facie ad faciem, ambulantes per speciem. ¶ Delectabile nimiq; sanctis patribus, & cæteris gētijs illius electis fuit & est, scire hoc quomō dominus deus esset in medio eoz. Quomodo em̄ est in medio eoz, uel quid est esse in medio eoz? Profecto in medio eoz esse, est in ueritate naturæ humanæ carnē de carne illorū assumpsisse. Hoc scire & uidere, quia hic est dominus deus ipsoꝝ, et nō est amplius, neq; em̄ extra illū est deus, cū pater & filius non duo sunt deī sed filius in patre deus unus. Hoc inq; scire & uidere, deū filiū, deo patri æqualē secundū diuinitatem, sibi cōsimilem secundū ueram humanitatem, ineffabilis felicitatis & gloriæ est. Idcirco quod paulo ante dixerat, repetiuit, & non confundet populus meus in aeternū. Rō peticio nāq; cōfirmatio est. Non confundet, imō gloriosus erit, magnificus & honorificatus erit ppls cui pmissus & ex cuius carne natus est talis filius, gloriosusq; erit eis illud Apostoli, nusquā em̄ angelos apprehēdit, sed semen Abraham apprehendit, & gloria hæc æterna erit. Remota omni confusione, quæ per peccatū Adæ humano generi accessit. Gloria hæc dicta sunt hæcenus filijs Syon, quos in aduentu suo iste doctor iusticiæ Christus acquisiuit, & per passionē suā eduxit de tenebris, secundū fidem patrū qui illum expectauerunt sicut testatur paulus apłs, defuncti omnes nō acceptis promissionibꝰ, descendens qui ppe ad inferos, & resurgens ex mortuis, omnes introduxit in ueram terrā repromissionis. Contra autē quia post expletā suæ glorificationis dispensationē, maiorē atq; abundantiorē gratiæ uel spiritus sancti dedit effusionem, scilicet non uni genti, ut prius, sed uniuerfis gentibus secundū ueritatem repromissionis, qua Abraham dictū est, atq; in semine tuo benedicentur omnes gētes. Sequit ergo: **L** Et erit post hæc effundam spiritum meum super oēm carnem, & prophetabunt filij uestri, & filie uestræ. Senes uestri somnia somniabunt, & iuuenes uestri uisiones uidebunt. Sed & super seruos & ancillas meas in diebus illis, effundam spiritum meum. Quod em̄ dicit, super omnē carnē, nullam finit fieri gentis uel personæ exceptionē. Priusq; glorificatus esset Iesus, super filios tantū Syon effudit spiritū suū, & de illa solūmodo gente prophetæ & sapientes erant: Postq; autē glorificatus est resurgendo, & in cælum ascendendo, cū tanto fructu seculoz præteritoꝝ, nullam fecit Iudæoz & Gentiliū distinctionē, sed om̄ibus cōmuniter euangelizari uoluit peccatoꝝ remissionē. Hoc est quod nunc dicit: Et erit post hæc, effundam spiritū meū super oēm carnem. ¶ Veruntamen hoc loco meminisse libet, qd Apostolus cū dixisset, Gloria autē & honor & pax om̄i operanti bonū, confestim ita subordinauit, ut diceret. Iudæo primū & Græco, uidelicet Iudæo credenti uel bonū operanti, gloriæ honoris & pacis gradū concedens primū utpote cuius est adoptio filioꝝ & gloria & testamentū & legislatio & obsequiū & pmissio, cuius patres ex quibus Christus scdm carnē qui est sup oia deus benedictus in secula, ante Græco autē, id est, gentili, gradū fere secundū, quia nulla distinctio fit in largitate remissionis peccatoꝝ. Hanc subordinationē & hic propheta uidetur innuere, cū præmissio, Effundam spiritū meū super omnē carnē, protinus ita subiungit. Et prophetabunt filij uestri & filie uestræ, senes uestri somnia somniabunt, & iuuenes uestri uisiones uidebunt, sed & super seruos & ancillas meas in diebus illis, effundā spiritū meum. Loquebatur nanq; filijs Syon quoz utiq; filij Apostoli erant, & filie mater domini nostri Iesu Christi & ceteræ mulieres eodē tpe cōmanentes & orantes cū eisdē Apostolis, sicut Lucas meminit. Hi om̄es (inquit) erant pseuerantes unanimes in oratōe cū mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius. Isti filij & filie filioꝝ Syon, accepto spiritu sancto prophetauerunt, id est, de cœlestibus mysterijs uarijs linguis locuti sunt, & isti senes, quales erat inter eos prior Petrus, uel deinde Paulus, somnia somniauerūt, & iuuenes, qualis erat Iohannes, uisiones uiderunt. ¶ Nec uero cō-

Eph. 2
1. Cori. 13
Deus in meo diocorum
Gloria patrū ex carne Christi
Heb. 2
Hebr. 11
Gene. 22
Iudæo primū & Græco
Rom. 9
Actu. 1

tentus ero hanc filijs uestris dedisse gratiam, sed & super seruos meos (inquit) quacūq; ex gēte sint, effundā spiritū meū. Laxior nimis; hec appellatio est seruoꝝ atq; ancillaꝝ dei q̄ filioꝝ rum Syon. Filij nāq; Syon unius, id est Iudaicæ sunt gētis: serui autē & ancillaꝝ dei oim gen tium sunt electi: qui etiā non tm̄ serui, sed filij quoq; appellant dei, quēadmodū Iohannes cū dixisset: quia Iesus moriturus erat, p̄ gēte, subiūxit atq; ait. Et nō tm̄ p̄ gēte, sed ut filios dei, q̄ erāt dispersi, cōgregaret in unum. Profecto causa ista effusiois spiritus sancti dignior & locu pletior est, q̄ sint serui & ancillaꝝ dei, q̄ illa q̄ sint filij Syon, id est, Iudæi. Nō em̄ Iudæo tan tum sed oimibus seruis & ancillis suis bonus dñs gratiā debet: primū tñ (ut iam dictū est) Iu dæo, deinde Græco. ¶ Notandū præterea, q̄ cū dixisset, sed & super seruos, & ancillas me as, effundā spiritū meū, nō addidit, & prophetabūt: neq; ait, senes eoꝝ somnia somniabūt, & iuuenes eoꝝ uisiones uidebūt, sicut dixerat de filijs filioꝝ Syon. Sciendū quippe, quia licet multi de ecclesia gētū, p̄phetē spiritū habuerint, & somnia memorabilia somniauerint, & uisiones memoria dignas uiderint: soli tñ filij Syon & filij filio. s. p̄phetē priores, & Ap̄l̄i suc cedētes, soli (inquā) hi sunt, quoꝝ prophetæ & somnia seu uisiones canonicæ autoritatē te nent apicē summū, tāq; probatæ ueritatis atq; certitudinis sunt, q̄ lex & euangeliū. Recte igit̄ sic dictū est, sed & sup̄ seruos & ancillas meas in diebus illis, effundā spiritū meū, & non additū est, & prophetabūt siue somniabūt aut uisiones uidebūt: quia uidelicet cū sanctis do ctoribus & oimibus, qui in ecclesia Christi post p̄phetas & Apostolos sanctū intelligentiæ spiritū accipere meruerūt, satis bene actū est, q̄ somnia seu uisiones p̄pheticas atq; apostoli cas, sciētē & fideliter interpretari siue explanare potuerūt. ¶ Effusionis huius rem simul & signū in die Pentecostes, q̄ super discipulos Christi spūs sanctus descēdit, cōtigisse dubium nō est. Rem uidelicet: quia tūc Apostolis, q̄ erant filij filioꝝ Syon (sicut iam dictū est) quicūq; eatenus hoies erāt sine Iſis & idiotæ, p̄phetica imō plus q̄ p̄phetica gratia data est, & extūc somnia somniare (de qualibus nōnulla in Actibus Ap̄loꝝ legimus) & uisiones uidere cœ perūt, quales maxime in Apocalypsi Iohānis admiramur. Signū autē in eo fuit, qd̄ oim gen tiū loquebātur linguis. Per hoc nāq; significabatur, q̄ sup̄ oēm carnē, siue super seruos & su per ancillas dñi in oimī gēte & natione oporteret eandem spiritus sancti effusionem deriuari. Quod iam tunc sciēs Ap̄lus Petrus, dixit: Viri Iudæi & qui habitatis Hierusalem uniuersī. Hoc uobis notum sit, & auribus percipite uerba mea. Nō enim, sicut uos æstimatis, hi ebrii sunt, cū sit hora diei tertia, sed hoc est qd̄ dictū est per Prophetā Iohel. Et erit in nouissimis diebus dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem et cætera. Sequitur: **Et dabo prodigia in cælo & in terra, sanguinē & ignē & uaporem fumi. Sol con uertetur in tenebras, & luna in sanguinem, anteq̄ ueniat dies domini magnus et horribilis.** ¶ Quod hic de solis uidetur dixisse prodigijs. s. danda fore illa in cælo & in ter ra, anteq̄ ueniat dies dñi magnus & horribilis, qui est dies uniuersalis iudicij: de cæteris quo q; omnibus, quæ hæctenus hic idem Propheta prædixit, sentiendū pariterq; subaudiendū ē. Nam & eruca & locusta & bruchus & rubigo. s. quatuor regna erāt uentura: & deinde effu sio spiritus sancti, & hæc iam uenerūt anteq̄ ueniat ille dies magnus & horribilis. Vnde sicut iam superius dictū est, & illi quibus Petrus Ap̄lus p̄sens prophetē huius appo sinit testimoni um, & quicūq; extūc usq; ad nos audierūt, & extūc audiri sunt, nimis; magnū esse illum & horribilem diem dñi, certi esse debēt, imō dubitare nō sinūtur, quin ita sit quia ueniet: quia iā tanta pars eorum completa est quæ uno eodemq; ore iste Propheta locutus est. Deniq; ma gnum super hac re certamen est deo & uerbo eius Iesu Christo, qui est testis fidelis: magnū (inquam) & acre certamen in exigendo ut credatur sibi quia ueniet talis & tantus ille dies tre mendi iudicij, post quem iam nullum p̄nitentiæ tempus erit, iuxta quod & in Apocaly p̄si Iohānis dicit: Et angelus quem uidi stantem supra mare & supra terram, leuauit manum suam in cælum, & iurauit per uiuentem in secula seculorum: quia tempus amplius non erit, sed, in diebus uocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysteriū dei. Super hac re concertans, ut scilicet credatur sibi: quia reuera grande nimis negocium est, & nimium expedit hoc scire miseris, ut tantam iram effugere possint, nunc dicit. **Et dabo pro digia in cælo & in terra sanguinem & ignem & uaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras & luna in sanguinem, antequam ueniat dies domini magnus & horribilis.** Ac si dicat:

Serui dei etiā filij dei uocan tur. Ioh. 17.

Libri canoni ci solum ex fi liis Syon, nō ex gentilibus

Actu. 2.

De die domi ni magno du bitadum nō est.

Apoc. 7.

Apoca. 10.

COMMENTARIVS PER ABBATIA LIB. I.

Non credent homines, curam esse deo de actibus suis, & quod statutus sit ad iudicandum de illis dies ille magnus & horribilis; non (inquam) credent, non audient, non animaduertent, nisi magna & multa uiderint prodigia fieri. Effundam igitur spiritum meum (sicut iam dixi) & per uirtutem eius dabo prodigia in caelo et in terra, & quod praedicatio iudicij confirmetur ubiq; sequentibus signis. Dabo sanguinem, dabo ignem, subauditur in testimonio uerantia commoti, cum tot milia testium usq; ad sanguinem perseverare uiderint, & igne charitatis dei nullis persecutionum aquis, nullis fluminibus quamuis multa sint, posse in illis extingui: ut credant eorum testimonio aut inexcusabiles sint. Dabo & uaporem fumi, similitudinem sumus lachrymas excitare solet compunctionem penitentium licet intelligi. Etenim utraque haec uim prodigiorum obtinent, & euidenter astipulantur, futurum esse iudicium. Haec prodigia dantur in terra. Quae uero sequuntur: Sol conuertetur in tenebras: & luna in sanguinem: prodigia sunt quae dantur in caelo. His quoq; uersiculis nos reminisci facit eorum quae dominus dixit Et erunt (inquiens) signa in sole & luna & stellis & caetera, usque ad id, & tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum potestate magna & maiestate. Idem namq; est quod hic nunc dicitur: Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam ueniat dies domini magnus et horribilis. Iam quemadmodum illic dicitur, & tunc uidebunt uenientem filium hominis, ita & hic eodem modo dici poterat, & tunc ueniet dies domini magnus & horribilis. Quicumque prodigijs talibus excitati poenitentiam egerint siue conuersi fuerint, salui erunt. Nam & ipsa prodigia (sicut iam dictum est) idcirco fiunt, ut conuertantur & salui sint. Hoc est quod sequitur. **Et erit, omnis quicumque inuocauerit nomen domini, saluus erit.** Cum dicit omnis, subaudiendum est, absque distinctione Iudaei & Graeci. Etenim Apostolus cum hoc intenderet ac diceret, non est enim distinctio Iudaei & Graeci: nam idem dominus omnium diues in oes, qui inuocauerit illum, testimonio praesenti usus est: omnis enim (inquiens) quicumq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Eandem distinctionem Iudaei & Graeci iste quoq; aufert pariterq; confirmat, qd recte uniuersaliter dixerit: omnis, uno eodemq; uersiculo, quem protinus subiungit. **Quia in monte Syon & in Hierusalem erit saluatio sicut dixit dominus & in residuis quos dominus uocauerit.** Nam in monte Syon & in Hierusalem id est in Iudaeis, & residuis, id est, in Graecis, saluatio erit quoscuq; inuenerit dominus, id est, uocante gratia praerogauerit, ut inuocent nomen domini. Interea sciendum est, certum esse ordinem siue tenorem inuocationis nominis domini, ut scilicet ad hoc inuocetur primu ut largiatur spiritum cogitandi & agendi quae recta sunt: deinde ut in illo die suo magno & horribili non intret deus cum homine in iudicium, sed superexaltet misericordia iudicium. ¶ Subtiliter atq; fideliter adhuc intuentum est, quomodo cu dixisset, & erit omnis quicumq; inuocauerit nomen domini saluus erit: quia in monte Syon & in Hierusalem erit saluatio sicut dixit dominus, & in residuis, ita clausit ut diceret, quos dominus uocauerit. Nempe hoc ipsum, quod inuocatur nomen domini, non inuocantibus sed gratie uocantis (ut dignum est) attribuit. Quod Apostolus confirmans, cum hoc ex exemplo usus fuisset: ois enim quicumq; inuocauerit nomen domini saluus erit, pulchram nimis gradationem continuo fecit. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo odo aut audiet sine praedicatore? quomodo uero praedicabunt nisi mittatur? Sic nimirum ascendendo, usq; ad deum recurrit, comprobans totum esse ascribendum gratie uocantis qd inuocat nomen dñi: quia uidebatur cet nisi ille misisset, non uenissent neq; praedicassent, si non praedicaret non audiret, si non audiret non crederet: si non crederet, non inuocaret. ¶ Vbi porro dixit hoc dñs, qd in monte Syon siue in Hierusalem, & in residuis, i. in Iudaeis & in Graecis a dño uocandis deberet esse saluatio: Nimirum in praesentia sua, in praedestinatione sua, ante tpa secularia. Et enim quos in tpe uocauit eos ante tpa praesciuit & praedestinauit, ut idē Apłs ait, cōformes fieri imaginis filij sui. ¶ Nūc superest causam reddere, unde uel in quo ille dies domini magnus sit & horribilis. Sequitur ergo.

Dabo sanguinem & ignem.

Dabo uaporem fumi.

Luc. 21.

Rom. 10.

Ad quid inuocandus est deus?
Psal. 142.
Salus ex gratia uocatis & misericordis dei.

Rom. 10.

Praedestinatio dei.

Roma. 8.

CAP. III.

Quia ecce in diebus illis & in tempore illo, cum conuertereo captiuitate Iudaei & Hierusalem, congregabo omnes gentes, & educā illas in uallem Josaphat, & discepiabo

IN IOHELEM PROPHE. CAP. III. Fo. LXX.

prabo cū eis ibi super populo meo & hereditate mea Iſrahel, quas diſperſerunt in nationibus, & terram meam diuiferunt, & ſuper populum meum miſerunt ſortem, & poſuerunt puerum in proſtitulo, & puellam vendiderunt pro vino ut biberent. Magna uere & horribilia ſunt hæc, ut merito p̄ ipſis dicat ille dies dñi magnus & horribilis. Dies ille pro ſui magnitudine, & dies multi multorū dieꝝ ſiue annorū dicit tēpus, ut pote cui nulla lucis & t̄nbraꝝ uiciſſitudo ſiue alternatio ſucceſſura eſt. Dicitꝫ quia ecce cōteſtās in proximo a deſſe, q̄ ſiſtens ſtulto longe eſſe uideat, qui dicit in t̄pa longa fiet iſtud. Mēritur ſibi, quia nimirū (ſicut & alius Propheta dicit) iuxta eſt dies dñi magnus, iuxta eſt & uelox nimis. Et reuera iuxta eſſe & uelociter uenire diem illū ſentit, qui æternitatē attēdit, cuius cōparatōe uelut momentū & inane reputat omne tempus prætereuntis ſeculi, cuius finis ille dies erit. ¶ Cū cōuertero (inquit) captiuitatē Iuda & Hieruſalē. Hoc loco Iuda & Hieruſalē una eſt, ſola eſt generatio electorū ſiue cōfeſſorū dei, unica eſt ciuitas Hieruſalē cœleſtis cuius captiuitas tunc cœpit, q̄n inuidiā diaboli decepti primi homines expulſi ſunt à paradyſi delicijs, in anima mortui corpore morituri. Eorū captiuitas cōuerſa tūc erit, quia reſurgent incorrupti, liberati tam à iugo peccati, q̄ à debito mortis, anima & corpore uiui, & in neutro iam morituri. Tunc cōgregabo (ait) omnes gentes. Hoc ipſum eſt quod in euangelio dñs idem dicit. Cum autē uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cū eo, tunc ſedebit ſuper ſedē maieſtatis ſuæ, & cōgregabunt ante eū omnes gētes. ¶ Sed quid ſibi uult q̄ ait, & educaſ cam eas in uallē Iofaphat. Nimirū tam propter nominis interpretationē loci huius nunc meminit, q̄ propter rem quæ recētī memoria fuerat geſta, q̄n iſte p̄phetauit. Tempora nāq̄ quibus p̄phetauit hic, eadē debemus accipere quæ in Oſee legimus, ipſo dicente, in diebus Ozia, Ioathan, & Achaz & Ezechieꝝ regū Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ioas regis Iſrahel. Porro ante annos plus minus oſcoginta regnate Iofaphat, congregati ſunt filij Moab, & filij Ammon & cum eis de Moabitibus ad Iofaphat, ut pugnarēt cōtra eum, & de his locis quæ trans mare ſunt, & mons Seyr, ſicut ipſe Iofaphat in oratiōe ſua dicit. Nunc igitur ecce filij Ammon & Moab, & mons Seyr, per quos nō conceſſiſti filijs Iſrahel ut tranſirent quādo egrediebantur de Aegypto, ſed declinauerunt ab eis, & non interfecerunt illos: e contrario agunt, & nituntur eijcere nos de poſſeſſione quam tradidiſti nobis domine deus noſter. Ergo non iudicabis eos: Cum hæc & cætera peroraret, omniſq̄ Iuda ſtaret coram domino cum paruulis & uxoribus & liberis ſuis, factus eſt ſermo domini ſuper Iſrahel filium Zachariaꝝ in medio turbæ, & ait: Attēdite omnis Iuda & qui habitatis in Hieruſalem, & tu rex Iofaphat. Hæc dicit dominus uobis. Nolite timere, non eſt enim ueſtra pugna ſed dei. Cras aſcendētis contra eos, tantummodo confidenter ſtate, & uidebitis auxilium domini ſuper uos. O Iuda & Hieruſalem nolite timere, ne pauēatis, cras egrediemini contra eos, & dominus erit uobis cum factumq̄ eſt ut dominus locutus eſt. Nam filij Ammon & Moab conſurrexerunt aduerſus habitatores montis Seyr, ut interficerent & delerent eos. Cumq̄ hoc opere perpetrāſſent, etiam in ſemetipſos uerſi, mutuis concidere uulneribus, nec ſuperfuit quiſquā qui necem poſſet euadere. ¶ Idcirco uallis illa dicitur uallis Iofaphat, ſiue ſecundū interpretationem nominis Iofaphat: uallis iudicij dñi, quia uidelicet miro modo ſecūdum nōmē ſuū, quod interpretat dñi iudiciū, dixerat idē Iofaphat, ergo dñe deus nō iudicabis eos: et ita iudicauit eos dñs, ut uerſi in ſemetipſos, mutuis cōciderēt uulneribꝫ, nec ſup̄ eēt q̄ſq̄ (ſicut iā dictū eſt) q̄ necē potuiſſet euadere. Dicit etiā uallē benedictōis, p̄ eo q̄ liberati filij Iuda ibi benedixerūt dñm, ſicut ibidē ſcriptū eſt. Per tres (inquit) dies ſpolia nō potuerūt auferre p̄ prædæ magnitudine. Die autē quarta cōgregati ſunt in ualle benedictōis. Etenim quoniā ibi benedixerūt dñm, uocauerūt locū illū uallis benedictōis uſq̄ in p̄ſentē diem. ¶ Igit̄ cū dicit cōgregabo oēs gētes, & educaſ illas in uallē Iofaphat: rem geſtā magni miraculi nobis ad memoriā reducit pulchreꝫ innuit, q̄ ſc̄dm̄ eius ſimilitudinē futurū ſit in die iudicij, ut nullus eorū ſententiam damnationis euadere poſſit, qui mala inferunt ſeruis dei, propter hoc ipſum quod ſunt ſerui dei, ſicut nullus eorum necem euadere potuit, qui contra Iudam & Hieruſalem illic fuerant congregati, proprijsq̄ ſunt ex conſcientijs iudicandi, ſicut illi armis ſuis & mutuis uulneribus conciderunt. ¶ Illud quoq̄ non prætereundum, quia ſicut unus idemq̄ locus propter cauſas memoratas & uallis Iofaphat, i. iudicij dñi, & uallis dicitur benedictionis: ita

Dies domini prope eſt.

Ezech. 12. Deu. 32

Captiuitas noſtra quando cœpit. Gene. 3.

Matth. 12.

Oſee. 1.

2. Para. 20.

COMMENTA RUPER ABBA LIB. I.

Disceptatio
dei cum ho-
minibus hor-
ribilis.

Gen. 19
Exo. 14.
Nu. 14. et. 16.
Iud. 3.

Mat. 24

Hæreditas
mea Israhel.

4. Re. 17. & 25

Hester. 3

2. Mach. 4

Rom. 1.

2. Mach. 6.

& illa sessio maiestatis dñi ad iudicandū congregatis gentibus, erit sinistris quidem ad dāna-
tionem, dicendo: ite maledicti: dextris autē ad benedictionē, dicendo: uenite benedicti patris
mei. Cætera psequamur. Et disceptabo (inquit) cū eis super populo meo & hæreditate mea
Israhel. Mira & grauiissimi sensus plena dictio, cum dicit fortissimus deus, disceptabo. Qui
habet aures audiendi ipse audit & intelligit: quia horribile est hoc, propter quod & ille dies
domini magnus dicitur & horribilis. Quid enim horribilius quàm tali in tempore discepta-
tio dei cum hominibus? Signanter nanq; dicit ibi, ac si nunq; alias cum hominibus discepta-
uerit, licet multa terribilia post illud aquæ iudicium, id est, diluuium, cum hominibus uel cō-
tra homines fecerit. Post illud nanq; & super Sodomam & Gomorram ignem & sulphu-
rem pluit, & Pharaonem cum curribus & equitibus suis in mari rubro dimerit, & filios Israhel
hel omnes à uigintiannis & supra qui egressi fuerant ex Aegypto, præter paucissimos, in de-
serto prostrauit, tam terribiliter ut quosdam ex illis uiuentes terra deglutiret: & ipsos, quos
introduxerat in terram repromissionis, filios Israhel quinques in seruitutem propter trans-
gressiones tradidit, primo uidelicet in manus Cusanrafathaim, regis Mesopotamiæ. Dein
de in manus Eglon regis Moab, tertio in manus labin regis Chanaan, q̄rto in manus Ma-
dian, quinto in manus Phylistiim: & post hæc tradidit eos in manus regnorum quatuor, scilicet
licet Babylonij, Persici siue Medici, Macedonici, atq; Romani: futurum autem est, ut anti-
christum quoq; in suo tempore permittat prosperari, tantamq; fieri tribulationem qualis nō
fuit ab initio seculi. Nimirum uniuersa hæc parua sunt, comparatione illius diei magni & ter-
ribilis: idcirco signanter nunc dicit de illo die. Disceptabo ibi, ac si illa priora facere, nondū
fuerit disceptare. Sup̄ qua re tandem erit illa disceptatio? Sup̄ populo meo (inquit) & hæredita-
te mea Israhel. ¶ Verus profecto Israhel est, de quo tantā curā habet deus, ut sup̄ illo disce-
ptet: & propterea non contentus est dixisse, super pp̄lo meo, sed addidit, & hæreditate mea Is-
rahel. Et quidem omnis electoꝝ multitudo, quotquot ad uitam æternam præordinati sunt,
populus dei & hæreditas eius & unus ac uerus Israhel: sed nunc interim peculiarem illū po-
pulum attendamus, ex quo Christus secundum carnem, ut ea quæ hic commemorant mala
intulisse gentes, certis ex scripturæ locis ostendamus. Primū q̄ cū dixisset & disceptabo cū
eis super populo meo & hæreditate mea Israhel, subiunxit atq; ait, quos disperferit in nati-
onibus, & terram meam diuiserunt. Assyrj & Chaldei fecisse leguntur: quia translatis filiis Is-
rahel, & filiis Iuda, gentes alienigenas in ciuitatibus eoꝝ pro illis collocauerunt. Etenim de
populo ipso uix ullas reliquias dimiserunt, excepto q̄ de plebe pauperum, qui penitus nihil
habebāt, dimisit Nabuzardan magister militum regis Babylonis in terra Iuda, & dedit eis ci-
neas et cisternas. Quod deinde sequitur, & super populū meū miserunt fortem, scilicet Per-
sorum & Medorum regnum fecisse legitur. Sic enim scriptum est mense primo, cuius uoca-
bulum est Nisan, anno duodecimo regni Assueri, missa est fors in urnam, quæ Hebraice
dicitur Phur, coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici, & exiit
mensis duodecimus qui uocatur Adar. Quod deinde subiungitur, & posuerunt puerum in
prostibulum, tertium respicit regnum scilicet Græcorum, sub quo ita corrupti sunt. Iudæi
quoq; ex imitatione illorum, ut puerum ponerent in prostibulum. Sic etenim in libro Ma-
chabæoꝝ legimus. Sup̄ hæc promittebat Iason frater Oniæ, & alia talia centum quinquaginta
si potestati eius concederetur gymnasium, & ephcebian ibi constituere. Et subiunxit.
Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosq; ephceboꝝ in lu-
panariis ponere. Hoc (ut manifestius dicamus) illud est quod Apostolus horribiliter detestans
in gentibus, masculi (inquit) eorum relicto naturali usu foeminae, exarserunt in desi-
derijs suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit
erroris sui, in semetipsis recipientes. Quod adhuc sequitur, dicens: Et puellam uendiderunt
pro uino ut biberent, lenonum est facere, qui puellas meretricari cogentes, luxuriam
de luxuria mercantur, dum de corporum illarum turpi & infami mercimonio, foeda, & (ut
ita dicam) canina sibi conuiuia faciunt, et exinde bibentes uinum, alienæ luxuriæ precium
propriæ faciunt libidinis incendium. Hoc ibidem sub eodem Græcorum regno non omnino
no tacetur factum. Sic enim scriptum est illic. Nam templum luxuria & commestationibus
erat plenu, & scortantiū cū meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres se ultro igerebāt introfe-
rentes

IN IOHELEM PROPHE. CAP. III. Fo. LXXI.

rentes ea quæ non licebant. Quartum regnū Romanorū grauius quidem Iudaicum pplm attriuit, magisq; in nationibus dispersit, sed merito in disceptatione sua de pressura illa, quam tunc populus ille pertulit, nullam deus mentionem facit: quia uidelicet nullum electorum dei, qui ad gratiam eius pertineret, uel ad uitam eius prædestinatus esset, illa calamitas inuoluit. Prius enim quàm Romanus ueniret exercitus, præmoniti sunt ab angelo fideles ut loco hoc cederent, sicut Egeffippus refert. His dictis contra gentes omnes uniuersaliter, eiusdem iudicij comminationem specialiter intorquet, & dicit: **L. Quid mihi & uobis Tyrus & Sydon, & omnis terminus Palæstinorum: Nunquid ultionem uos redderis mihi: Et si ulciscimini uos contra me, cito uelociter reddam uicissitudinem uobis super caput uestrum. Argentum enim meum & aurum tulistis, & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra uestra, & filios Iuda & filios Hierusalem uendidistis filiis Græcorum, ut longe faceretur eos de finibus suis. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo uendidistis eos, & conuertam retributionem uestram in caput uestrum, & uendam filios uestrorum & filias uestras in manibus filiorum Iuda, & uendabunt eos Sabæis genti longinque, quia dominus locutus est.** Nisi post Tyrum & Sydonem sermo diuinus omnem quoq; terminum Palæstinorum nominasset, non inueniremus ubi uel quando factum sit secundum literam id quod nunc ait, argentum enim meum & aurum tulistis, & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra uestra. Nihil quàm enim Tyrus & Sydon: sed tantum Palæstini, id est, Phylistiim hoc fecisse leguntur in primo libro regum. Pugnauerunt, inquit, Phylistiim & casus est Iſrahel, & archa dei capta est. Et subinde: Phylistiim autem tulerunt archam dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. Archa ipsa & tabulæ testamenti in ea, simulq; urna aurea habens manna, & uirga Aaron quæ fronderat, & propiciatorium, duo quoq; Cherubim obumbrantia propiciatorium: argentum & aurum erant, quæ quodammodo & desiderabilia eius dici poterant. Hæc Palæstini tunc in delubra sua intulerunt: quando (ut iam dictum est) inferentes archam in templum Dagon, statuerunt eam iuxta Dagon. Porro hic iam non prætereundū, quia Iudæi de hoc sermone, quo hic dicitur: Ecce ego suscitabo eos uidelicet filios Iuda & Hierusalem, quos uendidistis filiis Græcorum, de loco in quo uendidistis eos, & conuertam retributionem uestram in caput uestrum, & uendam filios uestrorum in manibus filiorum Iuda, & uendabunt eos Sabæis genti longinque: quia dominus locutus est. Ex hoc (inquam) sermone uanam sibi imò miserabilem consolationem assumunt. Illa namq; de Romanis sub nominibus Tyri & Sydonis atq; Palæstinorū hæc intelligi uolunt, eo qd Vespasianus & Titus Romæ templo pacis ædificato uasa templi & uniuersa donaria in delubro illius consecrauerit. Promittitur ergo sibi, imò somniant, qd in ultimo tempore congregarentur à domino, ut redcantur in Hierusalem, neq; hac fœlicitate contenti, ipsum deum manibus suis Romanorum filios & filias asserunt traditurum, ut uendant eos Iudæi non Persis & Aethiopiis & cæteris nationibus, quæ uicinæ sunt, sed Sabæis genti longinquissimæ, quia dominus locutus est, ut populi sui ulciscatur iniuriã. Nos econtra non Romanos, sed ipsos qui se dicunt esse Iudæos & non sunt, sed sunt synagoga satanæ dicimus designari, ac percuti sub nominibus Tyri & Sydonis, & intra omnem terminum Palæstinorū concludi eandem ob causam, quam & in alio propheta deus considerans, cū eundem pplm redargueret: pater tuus (inquit) Amorraeus, & mater tua Cæthea. Etenim sicut Amorraei & Cæthei, ita Tyri quoq; & Sydonij atq; Palæstini, non de Sem aut de Iaphet, sed de Cham, qd reprobis extitit posteritate gnati sunt. Et quia deus non stirpē carnis, sed mores attēdit animi Iudæi quoq; quibus scdm carnē de stirpe Sem per Abraham pcesserint, nihilominus tñ inter posteros Cham reputantur illi duntaxat, qui ueri patris Noe, quod interpretatur requies, scilicet Christi, qui est requies omnibus sanctis, humanam propter eos assumptā despiciunt infirmitatem, sicut ille Cham derisit, & foris nunciavit patris nuditatem. Causam dicimus, cur presenti loco Iudæi, in synagoga Sathane remanentes (ut iam dictū est) sub nominibus tyri & sydonis recte intelligantur. Tyrus & sydon, sicut & ceteræ regiones terræ chanaan, populo Iſrahel sorte distributę suę designatę fuerunt: sed quia in corde maris sitæ, non facile ab hostibus obsiderentur: minime capi uel possideri ab eis potuerunt. Sic nimirum Iudæi prædis

Tmesis

i. Reg. 4

Heb. 9

Iudæorum uana spes de suscituro ipsorum imperio

Apo. 2.

Ezech. 16.

Iudæi nōc Tyri dici possūt

Actu. 13 prædicationis evangelicæ armis capi debuerunt, imò & illis prius uerbum dei prædicari oportuit: sed quia profunditate malitiæ semetipfos circumdantes, & quasi in abyſſo ſcientiæ nequam ſe abſcondentes, repulerunt illud, & expugnari ueritatis & iuſtitia armis non potuerunt: idcirco relictis illis Apoſtoli ad gentes conuerſi ſunt. Item cauſam dicimus, cur iſdem Iudæi intra paleſtinarum terminum concludantur. Paleſtini, id eſt, Phyliftim, aſcenduntibus ex Aegypto, & tranſeuntibus mare rubrum filiis Iſrahel, Primi inuiderunt, & deinde cæteri, ſicut Moſes in cantico ſuo cum dixiſſet: Dux fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti. Et portuſti eum in fortitudine tua, ad habitaculum ſanctum tuum. Aſcenduntibus populi & irati ſunt, dolores obtinuerunt habitatores Phyliftim. Deinde de cæteris: Tunc (ait) conturbati ſunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan. Ita nimirum credentibus in Chriſtum, & mare baptiſmi tranſeuntibus, primum Iudæi (ſicut in Actibus legimus) inuiderunt, deinde gentes cæteræ quæ & exemplo crebrisq; ſeditionibus illorum in hoc ipſum excitatæ ſunt. Et illi quidem Paleſtiniſue Phyliftim, quod interpretatur portione cadetes, argentum & aurum domini in ſua delubra, id eſt, in templum Dagon detulerunt, ſcilicet archam undiq; auro circumtectam, et cætera deſiderabilia ſiue pulcherrima, ut erant propiciatorium & duo cherubin: Iſti autem auream ſiue argenteam dominicæ incarnationis ueritatem in mendacio, quâ tum in ipſa eſt detinent, atq; hoc faciendo deſiderabilia domini repoſuerunt in templo Dagon quod interpretatur piſcis triſtitia, qui uidelicet piſcis eſt Leuiathan ſerpens, ueſtis tortuoſus, & hic in templo ſuo cubat habitando in incredulis illorum cordibus. Igitur q; hic dicit Tyro & Sydoni atq; Paleſtinis, & filiis Iuda, & filiis Hieruſalem uendidiſtis filiis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus ſuis: Iſtud quoq; contra ſe Iudæi diſtum ſciant. Filij namq; Iuda, & filij Hieruſalem Apoſtoli cæteriſq; diſcipuli Chriſti extiterunt, quos illi uendiderunt filijs Græcorum, id eſt, repellendo uerbum dei, ſeq; indignos uitæ æternæ iudicantes ad gentes expulerunt, quæ omnes ſub uno intelligendæ ſunt nomine Græcorum, teſtante Apoſtolo cum dicit: Non eſt enim diſtinctio Iudæi & Græci. Item: Ira & indignatio tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum Iudæi primū & Græci. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primū & Græco. Per Græcum utiq; oem gentilem uult intelligi. Iſta uero expulſio Apoſtolorum ad gentes recte uenditio dicitur, quia uidelicet pro eadem ſpe temporalis commodi illos expulerunt, pro qua etiam occiderant dominum ipſorum. Quænam erat illa ſpes? Nimirum ipſa quam inuit euangelica parabola, dicentibus colonis uineæ ad inuicē, cum uidiſſent filiū pſiſfamilias. Hic eſt hæres. Venite occidamus eum & noſtra erit hæreditas. Hæc fuit ſpes illorum, q; ſi Chriſtum dei filium occidiſſent, & diſcipulos eius expuliſſent, terræ & templi illius commoda liberius obtinerent. Itaq; uendidiſtis (ait) illos filiis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus ſuis: id eſt, terrena tantum ſperantes & amantes, cœleſtium prædicatores longe in nationes expuliſtis, ne prædicarent ſuæ genti, id eſt, uobis quibus primū oportebat prædicari uerbum dei. Hoc autem facientes, dicebant & dicere non ceſſant, deum ad ſe pertinere, ſuumq; deū eſſe, ſeq; perſecutionem cunctam pro eius obſequio facere. Idcirco ſic exorſus eſt. Quid mihi & uobis? Nunquid ultionē uos reddetis mihi? Ac ſi dicat: Quid me deū ueſtrū eſſe dicitis cū conſtet, quia me non cognouiſtis? Quid me labijs honoratis, cū cor ueſtrū lōge à me ſit? Dicitis unū patrē habemus deū, ſed quid mihi & uobis? Arbitramini uos obſequiū præſtare, & ultionem reddere, quando ueritatis euangelicæ prædicatores perſequimini? Faciebat hoc unus ex uobis quondam Saulus, ſimpliciter errans, & abundantius æmulator exiſtebat paternarum ſuarum traditionum, ſed ideo miſericordiam conſecutus eſt, quia ignorās fecit in incredulitate. Vos autem per malitiam hoc facitis, excuſationem non habentes de peccato ueſtro: quia uidiſtis & odiſtis filium, & me patrem eius. Nunquid ergo ultionē uos reddetis mihi, ſicut uultis arbitrari? Nō utiq; ſed crudele odiū exercetis, & uos ipſos cōtra me ulciſcimini. Dico ergo: Et ſi ulciſcimini uos contra me, cito uelociter reddā uiciſſitudinē uobis ſup caput ueſtrū, ulciſcendo me cōtra uos, qm̄ ulciſcimini uos cōtra me. Nō em̄ pignorantiam delinquitis, ſed argentum meum & aurum, de qualibus ſcriptū eſt, eloquia dñi eloquia caſta, argentum igne examinatum, itemq; alibi: Deſiderabilia ſup aurum & lapidē p̄ioſum multū.

Poſſunt & Pa-
liſtini uocari.

Deu. 32

Act. 14.

Rom. 10.
Ibidem. 2

Expulſio apo-
ſtolorum ad
gentes
Mat. 21.

Math. 15
Iohan. 8.

Gala. 1
1. Timo. 1.
Ioh. 15

Argentū et au-
rus dñi ſacra
ſcriptura eſt.
Pſal. 11.
Pſal. 18.

IN IOHELEM PROPHE. CAP. III. Fo. LXXII

multum, siue super aurū & topazion. Hęc (inquā) desiderabilia mea & pulcherrima tulistis cū uolentia, & incidistis in delubra uestra, id est, deprauastis doctrina puerfa in cordibus uestris, quæ iam non sunt dei templa, sed dæmonū delubra, & eos quō aliter docebant q̄ sicut ex me docti sunt, quia ratione superare non potuistis, furore persecuti estis, & longe fecistis eos de finibus suis. Sed quid? Sicut iam dixi, uicissitudinem ego reddam uobis. Nam ecce ego suscitabo eos de loco, in quo uēdidistis eos. Quomodo uel quando suscitabo eos? In nouissimo die, de quo ante iam dictum est, suscitabo illos, ut resurgant mortui, & ueniet singuli apostolorum siue prædicatorum de locis ad quæ illos eiecistis, & iam dicta uenditione uēdidistis. Venient (inquam) non soli uel pauci, sed adducentes gentium multitudinem, copiosos exercitus, tenentes arma salutis, quos adquisierunt per uerbum Dei, quod reppulistis uos, & indignos æternæ uitæ uos ipsos iudicastis. Tunc conuertam retributionem uestram in caput uestrum, & uendam filios uestros & filias uestras in manibus filiorum Iuda. Digna & iusta retributionis conuersio in caput uestrum. Vos enim sicut pro Barraba Christum cōmutastis, & sanguinē eius uendidistis, atq; pro pseudo apostolis ueros apostolos tradidistis, & ad gentes eiecistis, ita fiet uobis in illa die resurrectionis. Vos nāq; iuxta illud, quod scriptum est, iustus de angustia liberatus est, & tradetur impius pro eo, trademini in sententiam damnationis, & illis in finem Abraham, Isaac, & Iacob receptis, uos foras expellemini. Talis uenditio, talis commutatio fiet de uobis in manibus filiorum Iuda, id est, in manibus Apostolorum, quia ipsi iudices uestri erūt, sedentes super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. ¶ Nec uero uendemini genti propinquæ, sed ab eis genti longinquissimæ, id est, malignis spiritibus, quæ gens longinquissima est à communione naturæ uŕæ, ab omni fœdere conditionis humane. Per Sabæos nāq; quod interpretatur captiuantes, malignos spiritus intelligi licet: sicut illic, iuxta sensum mysticum accipiendum est in libro Iob: Boves arabant, & alinæ pascebantur iuxta, & irruerunt Sabæi, tuleruntq; omnia, & pueros percusserunt gladio. Moraliter nanque per Sabæos maligni spiritus intelliguntur, qui ubi illis potestas diuinitus data est, labores animæ cunctosq; sensus utiles auferunt, & percutiunt gladiis inuisibilibus: itaq; uident eos (ait) Sabæis, id est, cruciandos sociabunt eos spiritibus malignis, quia dominus locutus est, cuius locutio uera, cuius sermo ueritas est. **Clamate hoc in gentibus, sanctificate bellum, suscite robustos, ascendant omnes uiri bellatores. Concidite aratra uestra in gladios, & ligones uestros in lanceas. Infirmus dicat, quia fortis ego sum. Erumpite & uenite omnes gentes de circuitu, & congregamini, ibi occumbere faciet dominus robustos tuos. Consurgant & ascendant gentes in uallem Josaphat, quia ibi sedebo ut iudicem omnes gentes in circuitu.** ¶ Grandis & fortis hic rethoricæ imō plusquā rethoricæ declamatiōis impetus, quia uidelicet grandis est res, & dicenda nequaquā exiliter. Hoc (inquit) quod prædixi, congregaturum me esse omnes gentes, & deducitur eas in ualle Josaphat & cætera quæ sequuntur usq; ad illud, & uenundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia dñs locutus est: clamate, id est, prædicare in gentibus, iuxta illud: Eūtes in mūdū uniuersū p̄dicare euangeliū omni creaturæ. Item Eūtes docete omnes gentes. Et sanctificate (inquit) bellū, uidelicet baptizādo eos in noīe patris & filij & spūs sancti, quatinus ad illud bellū uniuersalis iudicij, sanctitatis & iustitiæ sint armis induti & præparati. Et quia ad concursum illius belli sola baptismatis sanctificatio nō sufficit, suscite robustos, ascendant omnes uiri bellatores, id est, docete eos seruare oīa quæ mandauī uobis, ut tunc demum fidutiā habeant in die iudicij, tanquā robusti, & ascendant tanquā uiri bellatores, tanquā iudices terribiles, gladios ancipites in manibus suis habentes ad faciendā uindictā in nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, ut faciant in eis iudicium conscriptum. Et quia rex belli huius nimium grandis est, eumq; negligi nimis damnosum est, Concidite (inquit) aratra uestra in gladios, & ligones uestros in lanceas, i. labores seculi, & usum huius mundi, cuius figura præterijt, postponite euangelio Christi & uerbo dei, ut in illo studentes arma uobis optima circumponatis, quibus in illo bello opus erit. Infirmus dicat, quia fortis ego sum, id est, quisquis ad illud bellum sese præparatum esse cupit, tunc demum fortis em sese speret in domino inueniri, cum humiliter cognouerit, quā in semetipso infirmus sit. Nam

Eph. 6.
Actu. 13.

Prouer. 11.

Mat. 12. & 19.

Sabæi mystice maligni sunt spiritus.
Iob. 1.

Marc. 16.
Math. 23.
Sanctificate bellum.

Psa. 149.

1. Cor. 7.

Virtus in infirmitate perficitur

2. Corint. 12.

2 Cor. 13.

Nam uirtus in infirmitate, id est, in infirmitatis proprie cognitione perficitur. Taliter eruditur (inquit) & uenite omnes gentes in circuitu, id est ab oriente & ab occidente, & à septentrione & meridie, omnes inquam gentes, quia uidelicet apud deum nulla personarum acceptio, uel distinctio est, sed omnes pro meritis discernens, probos remunerabit, improbos puniet.

Acto. 10

Itaque uenite & congregamini, alij ad dextram, alij ad sinistram separandi. ¶ Hæc proloquens spiritus propheticus, cum hæcenus de multis uel ad multos pluraliter locutus fuerit, miro modo ad quandam singulariter, repente apostropham facit, dicendo: Ibi occumbere faciet dominus robustos tuos: Quis iste est robustorum possessor, quos ibi dominus faciet occumbere, nisi is qui ad beatum Iob dictus est esse rex super omnes filios superbiam?

Iob. 41.

Nempe ibi robustos eius omnes, id est, superbos, cum eodem rege ipsorum uel principe faciet occumbere, dicendo sicut in euangelio legimus: Ite maledicti in ignem æternum qui separati estis a domino et angelis eius. Nec plura cum illo robusto robustorum loqui dignatus, priore repetitis monem, & dicit idem dominus: Confurgant & ascendant gentes in ualle Iosaphat, quia ibi

Mat. 27

sedebit ut iudicem omnes gentes in circuitu. De ualle Iosaphat iam superius dictum est. Notandum uero quod cum ille dixerit congregabo omnes gentes, & educam eas in ualle Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi: nunc aliter hic pronuntiat. Confurgant & ascendant omnes in ualle Iosaphat, quando incredulos quosque uel aduersarias potestates dominus ad iudicium pro uocat, & disceptat cum eis pro populo suo. Deducam eos (inquit) in ualle Iosaphat, quando autem credentes ad prælium cohortatur. Ascendant (ait) omnes uiri bellatores. Confurgant & ascendant gentes in uallem Iosaphat. Qui enim iudicatur, in ualle positus est, quoniam uiri bellatoris nomen obtinebit illic stando à dextris, amplius autem quicumque sedebit in ordine sedium duodecim: nimis in alto erit. Quod tandem ita subinfert: quia ibi sedebit ut iudicem omnes gentes in circuitu, uerbis euangelicis satis aperitur. Cum autem uenerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes &c. Sequitur. Mittite falces, quoniam niam maturuit messis. Venite & descendite, quia plenum est torcular, & exuberant torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. ¶ Quis dicat quibus dicat, & quid significet quod dicit: Mittite falces, & quoniam maturuit messis, illa satis indicat. Euangelica parabola seminantis, uel boni seminis & zizaniorum agri. De quibus cum dixissent serui patris familias uisimus & colligimus ea, finite (inquit ille) utraq; crescere ad messem, et in tempore messis dicam mesforibus. Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Messis (inquit Dominus) consummatio seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Igitur qui hæc dicit, mittite falces quoniam maturuit messis, filius hominis est, qui & antequam fieret filius hominis, erat ut nunc est filius dei, & hæc & cætera loquebatur in prophetis. Et quibus hæc dicit messores eius angeli sunt, & ipsa maturitas messis finis est seculi, quando secundum præscriptam disceptationem iudicij facta est separatio tritici & zizaniorum agri. Quod autem sequitur & dicit: Venite & descendite, quia plenum est torcular, & exuberant torcularia, rem eandem per aliam similitudinem nihilominus congrue significat: quia uidelicet tunc uniuersaliter fiet, quod nunc interdum particulariter fit, ut à reprobis omnino separentur electi, sicut in torcularibus uinum in apothecis reponendum, separatur ab acinis foras proiciendis. Vnde quod ait, quia multiplicata est malitia eorum, sic intelligendum est, ac si diceret: Quia sic abundante malitia multorum, charitas refriguit, ut amplius differri non debeat expressio iudicij, qua electi à reprobis, simplices sequestrantur à malitiosis. His dictis terribiliter inclamat & dicit. Populi in ualle concisionis, quia iuxta est dies domini in ualle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt & stelle retraxerunt splendorem suum. Idcirco populi uel gentes, de quibus supra dictum est, in ualle iudicij siue concisionis congregantur, ut à dextris atque à sinistris dispersi, à domino iudicentur. Cuius incerorem dici & tormenta pereuntium ne sol quidem & luna, astraque cætera poterunt intueri: sed retrahent fulgorem suum, & seueritatem iudicantis, reddentisque uniuersis iusque opus in caput suum, aspicere non audebunt, non quo clementiora sint dei iudicia, sed quo omnis creatura tormentis aliorum pertimescat. Eodem sensu quo hic ait, sol & luna obtenebrati

Vbi supra.

Expō p uers
ba Christi.

Mat. 13.

¶ Quis dicat quibus dicat, & quid significet quod dicit: Mittite falces, & quoniam maturuit messis, illa satis indicat. Euangelica parabola seminantis, uel boni seminis & zizaniorum agri. De quibus cum dixissent serui patris familias uisimus & colligimus ea, finite (inquit ille) utraq; crescere ad messem, et in tempore messis dicam mesforibus. Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Messis (inquit Dominus) consummatio seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Igitur qui hæc dicit, mittite falces quoniam maturuit messis, filius hominis est, qui & antequam fieret filius hominis, erat ut nunc est filius dei, & hæc & cætera loquebatur in prophetis. Et quibus hæc dicit messores eius angeli sunt, & ipsa maturitas messis finis est seculi, quando secundum præscriptam disceptationem iudicij facta est separatio tritici & zizaniorum agri. Quod autem sequitur & dicit: Venite & descendite, quia plenum est torcular, & exuberant torcularia, rem eandem per aliam similitudinem nihilominus congrue significat: quia uidelicet tunc uniuersaliter fiet, quod nunc interdum particulariter fit, ut à reprobis omnino separentur electi, sicut in torcularibus uinum in apothecis reponendum, separatur ab acinis foras proiciendis. Vnde quod ait, quia multiplicata est malitia eorum, sic intelligendum est, ac si diceret: Quia sic abundante malitia multorum, charitas refriguit, ut amplius differri non debeat expressio iudicij, qua electi à reprobis, simplices sequestrantur à malitiosis. His dictis terribiliter inclamat & dicit. Populi in ualle concisionis, quia iuxta est dies domini in ualle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt & stelle retraxerunt splendorem suum. Idcirco populi uel gentes, de quibus supra dictum est, in ualle iudicij siue concisionis congregantur, ut à dextris atque à sinistris dispersi, à domino iudicentur. Cuius incerorem dici & tormenta pereuntium ne sol quidem & luna, astraque cætera poterunt intueri: sed retrahent fulgorem suum, & seueritatem iudicantis, reddentisque uniuersis iusque opus in caput suum, aspicere non audebunt, non quo clementiora sint dei iudicia, sed quo omnis creatura tormentis aliorum pertimescat. Eodem sensu quo hic ait, sol & luna obtenebrati

March. 14.

¶ Quis dicat quibus dicat, & quid significet quod dicit: Mittite falces, & quoniam maturuit messis, illa satis indicat. Euangelica parabola seminantis, uel boni seminis & zizaniorum agri. De quibus cum dixissent serui patris familias uisimus & colligimus ea, finite (inquit ille) utraq; crescere ad messem, et in tempore messis dicam mesforibus. Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Messis (inquit Dominus) consummatio seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Igitur qui hæc dicit, mittite falces quoniam maturuit messis, filius hominis est, qui & antequam fieret filius hominis, erat ut nunc est filius dei, & hæc & cætera loquebatur in prophetis. Et quibus hæc dicit messores eius angeli sunt, & ipsa maturitas messis finis est seculi, quando secundum præscriptam disceptationem iudicij facta est separatio tritici & zizaniorum agri. Quod autem sequitur & dicit: Venite & descendite, quia plenum est torcular, & exuberant torcularia, rem eandem per aliam similitudinem nihilominus congrue significat: quia uidelicet tunc uniuersaliter fiet, quod nunc interdum particulariter fit, ut à reprobis omnino separentur electi, sicut in torcularibus uinum in apothecis reponendum, separatur ab acinis foras proiciendis. Vnde quod ait, quia multiplicata est malitia eorum, sic intelligendum est, ac si diceret: Quia sic abundante malitia multorum, charitas refriguit, ut amplius differri non debeat expressio iudicij, qua electi à reprobis, simplices sequestrantur à malitiosis. His dictis terribiliter inclamat & dicit. Populi in ualle concisionis, quia iuxta est dies domini in ualle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt & stelle retraxerunt splendorem suum. Idcirco populi uel gentes, de quibus supra dictum est, in ualle iudicij siue concisionis congregantur, ut à dextris atque à sinistris dispersi, à domino iudicentur. Cuius incerorem dici & tormenta pereuntium ne sol quidem & luna, astraque cætera poterunt intueri: sed retrahent fulgorem suum, & seueritatem iudicantis, reddentisque uniuersis iusque opus in caput suum, aspicere non audebunt, non quo clementiora sint dei iudicia, sed quo omnis creatura tormentis aliorum pertimescat. Eodem sensu quo hic ait, sol & luna obtenebrati

nebrati sunt, & stellæ retraxerūt lumen suū, aliū propheta dicit: Dies dñi ista tenebræ, & non lux. Nunquid nō tenebræ dies dñi, & non lux? Et caligo, & nō splendor in ea? Itemq; alius. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustia, dies calamitatis & miseria, dies tenebrarū & caliginis, dies nebulæ & turbini. ¶ Porro, q̄ semel & iterū dicit, in ualle concisionis, idē intelligi uolens, quod supra, ubi dixit, in ualle Iosaphat, meminisse nos facit historia supra memorata, quia in ualle Iosaphat cōgregati filij Ammon & Moab & montis Seyr, ut pugnarent contra Iudā, uersi contra semetipsos, mutuis concidere uulneribus, unde & propter hoc ipsum, q̄ proprijs gladijs concisi sunt, recte uallis concisionis: sicut ecōtra pro eo, q̄ illic filij Iuda benedixerunt dominum, dicta est uallis benedictionis. Sicut illi mutuis uulneribus semetipsos conciderūt, sic in illa die reprobi omnes proprijs ex cōscientijs condemnandi sunt. Sequitur. **Et dominus de Syon rugiet, & de Hierusalem dabit uocem suam. Et mouebuntur cœli & terra, & dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.** ¶ Quoniā de illo die dñi magno & horribili hætenus sermo est, recte rugitus iste & uox ista dñi illa intelligitur, de qua ipse in euangelio dicit: Nolite mirari hoc, quia uenit hora in qua oēs qui in monumētis sunt, audient uocē filij dei, & procedēt: qui bona fecerunt in resurrectionē uitæ: qui uero mala egerūt, in resurrectionē iudicij. Nam uox illa, de qua præmiserat dicens: Amen amen dico uobis, quia uenit hora & nūc est, quando mortui audient uocē filij dei, & qui audierint uiuent: ille rugitus, & illa uox est, qua infernū moriendo ac resurgendo terruit ac uicit, prædāq; ex eo tulit, secundū prophetiā Iacob, dicentis. Catulus leonis Iuda, ad prædā fili mi ascendisti, &c. Ab illo rugitu Amos propheta incipit, dicendo: Dominus de Syon rugiet, & de Hierusalē dabit uocē suā. Quod idē est ac si dicat, De Syon egredietur lex, & uerbū dñi de Hierusalē. Nā quod illic sequitur, & luxerunt speciosa pastorū, & exiccatus est uertex Carmeli, quod interpretatur scientia circūcisionis, intelligitur de superbia scribarū & pharisæorū, qui se profitebantur pastores populi, qui propter suas traditiones reliquerant traditiones dei, uidelicet q̄ illa quasi speciosa doctrina illos, coruscante Christi euangelio, lugere deberet & exiccari. Igitur dñs de Syon rugiet, & de Hierusalē dabit uocē suā, uidelicet quādo de medio sanctorū, quorum cū illis uenient & de medio angelorū, qui cū eo uenient, quorū nimirū una societas recte Syon dicitur & Hierusalē, sedens in sede maiestatis suæ, dicet his qui à dextris erunt: Venite benedicti patris mei, possidete regnū, His autē qui à sinistris: Ite maledicti in ignē eternū. Tūc utiq; mouebuntur cœli & terra, sicut ait ipse dñs: Nā uirtutes cœli mouebūtur. Nec uero paruus erit terræ motus in occursum eius, sed tantus, ut mortui oēs impulsī tanq̄ dormiētes excitentur. Et electi quidē ipsi quoq; timebūt & tremēt, sed in ipso timore uel tremore forte & firmā retinebūt spem. Hoc est quod protinus ait, & dñs spes populi sui, & fortitudo filiorū Israel. Omnis namq; populus electorū dei recte dicitur & est, quos oēs tunc eadē maiestate sua miro modo & terrebūt & cōfortabit, quia uidelicet nunq̄ in semetipsis: sed in domino sperauerūt, nunq̄ de sua, sed de dñi fortitudine præsumpserūt. Quo cōtra falsi Israelitæ in semetipsis sperant, & de semetipsis fortes uideri uolūt, dū quærētes suā statuere iustitiam, iustitiæ dei subiecti nō sunt. Hæc omnia gētib; p̄dicata sunt, secundum præceptum dicentis superius, clamate hoc in gentibus, & quæcūq; ab eo loco dicta sunt, propheta de persona dei loquebatur. Nunc tandē ipse deus in persona sua loquitur & dicit. **Et scietis q̄ ego dominus deus uester, habitans in Syon, in monte sancto meo, & erit Hierusalem sancta, & alieni non transibunt per eam amplius. Et erit, in die illa stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ. Et fons de domo domini egredietur, & irruabit torrentem spinarum. Ægyptus in desolationem erit, & Idumea in desertum perditionis, pro eo q̄ inique egerunt in filios Iuda, & effuderunt sanguinem innocentem in terra sua. Et Iudæa in eternum habitabitur, & Hierusalem in generationem & generationem, & mundabo sanguinem eorum quem non mundaueram, & dominus commorabitur in Syon.** ¶ Miro modo uerba suæ personæ uerbis prophetae dñs subiungit per coniunctionē, & Ac si dicat. Ista omnia, quæ iussi clamari in gentibus, sicut, & tunc uos qui estis populus meus, qui dicimini & ueri estis filij Israel, scietis quia ego, dñs deus uester, scietis in quā

Amos. 5.
Sopho. 1.

Vallis concisionis.

Iohan. 5.

Ge. 49.

Esa. 2.

Mat. 25.

Ibi. 24.

Rom. 10.

N quia ui

i. Cor. 13. quia uidebitis, uidebitis aut, nō adhuc per speculum in ænigmate, sed facie ad faciē. Ego ille dñs deus uester, tūc cognoscat à uobis habitās in Syon, in monte sancto meo, & quem ad modū alius propheta testat, tūc loquar ad inimicos meos in terra mea, & in furore meo turbabo eos, ego (inquiēs) cōstitutus sum rex ab eo sup Syon montē sanctū eius. Et tūc erit Hierlm sancta, uidelicet quā (ut Aplus ait) exhibui mihi spōsam gloriosam, nō habentem maculā aut rugā, & de q̄ Iohānes in Apoca. Vidi ciuitatē Hierlm nouā, descēdentē de celo, à deo paratā, sicut sponsam ornatā uiro suo. Et alieni (inqt) nō transibūt p̄ eā amplius. Alieni (inquā) scilicet timidi & increduli & execrabiles & homicidæ & fornicatores & uenefici & idolatræ & oēs mēdaces: q̄ antehac p̄ eā transibāt, eāq; fatigabāt, amplius p̄ eā transire nō poterūt, q̄a foras missi erūt, & sicut illic scriptū est, pars illoꝝ erit in stagno ardētū ignis & sulphure, qd̄ est mors secūda. Item, illic scriptū est. Foriscanes & malefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruiētes, & oīs qui amat & facit mendaciū. Igitur alieni nō transibunt per eā amplius, & neq; mors ultra erit neq; luctus neq; clamor neq; dolor, q̄ prima abierunt. Et erit in die illa (inquit) stillabūt montes dulcedinē, & colles fluent lacte, & per cōfuentios Iuda ibunt aquæ. ¶ Montes illius ciuitatis prophetæ & apostoli, colles autē ceteri sancti sunt: quorū quia doctrinā subiectæ plebes hic susceperūt, iccirco illic gloriæ quoꝝ comunicabūt: & insitā illis dulcedinē diuinæ charitatis uidēdo bibent, et cōuiuendo haurient, quia nimirū plenius in illis gloriā dei uidebunt, per quoꝝ doctrinā gloriā dei cognouerunt. Hoc breui uersiculo Psalmita significat dicens: Inebriabūtur ab ubertate uultus tui, & uoluptate uoluptatis tuæ potabis eos: quoniā apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebūt lumen. Et quidē de montibus dulcedo, & de collibus fluet lac: & per omnes riuos Iuda, id est per omniū fidelīū siue confessorū corda ibunt, aque salientes in uitam æternā, sed eiulā dulcedinis, eiusdē lactis, earundemq; aquarū fons & in montes & in colles, & in oēs riuos illos, de domo domini (inquit) egredietur, q̄ uidelicet domus recte intelligitur fabrica corporis Christi, etenim ipsa est domus quā sapiētia sibi ædificauit. Ait ergo. Et fons de domo domini egrediebatur, & irrigabit torrentem spinarū, fons uitæ, & torrens uoluptatis de domo domini egrediens, irrigabit torrentē spinarum, id est, uniuersitatem electorū, ut iā nō sit quod erat, de currendo ab ortu ad occasum, inter spinas tribulationū atq; peccatorū: sed torrens deliciarum, abundans ubertate bonorū sempiternorum. De hoc item in Apocalypsi legitur. Et ostendit mihi flumen aquæ uiuæ, limpidum tanq̄ cristallum, procedens à deo & agni, in medio plateæ ciuitatis. Et ex utraq; parte fluminis lignum uitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddēs fructū suū. Breuiter hic dicendū, quia fons ille siue flumen spūs sanctus est, qui & in propheta dicit: Ecce ego declino in eos ut flumen pacis, & ut torrens inundans gloriā gentiū, Hoc (inquam) flumen pacis, hic torrens gloriæ, hoc flumen lætitiæ, hic torrens uoluptatis, hæc ubertas domus dei, spūs sanctus est, ipse namq; amor est sponsi & sponsæ, quo nimirū inundatus & sanatus, qui erat torrens spinarū, torres erit deliciarū, id est, cōditio nostra, q̄ mortalis erat & misera imortalis erit & beata. ¶ Ciuitati huic Aegyptus & Idumæa spiritualiter secundū nouam interpretationē, & secundum rem cōtrariæ sunt, & iccirco cōtrariæ recipient. Aegyptus namq; tenebræ, Idumæa terrenitas interpretat, omnesq; illos significant, quos excæcauit malitia ipsorū, & qui propter cupiditatē corda terrena gerūt. Ait ergo. Aegyptus in desolationē erit, & Idumæa in desertū pditionis. Quare? Pro eo (inquit) q̄ inique egerūt in filios Iuda, & effuderūt sanguinē innocentē in terra sua filios Iuda, sicut Hierusalē & Syon, nō carnaliter, sed spiritualiter intelligimus, scilicet oēs qui unum & uerū deū confitentur, secundū nomen Iuda, qd̄ interpretatur cōfessio, & propter eandē cōfessionē iniqua patiuntur ab Aegypto & à filiis Iuda. Qui dicunt, exinanite exinanite usq; ad fundamentū in ea, subauditur Hierusalē. Volent namq; exinanire ciuitatē, id est, ecclesiā dei, nullāq; ex ea penitus audiri uocē Iuda, id est, cōfessionis, ac proinde dño habitante in illa cū abundantia dulcedinis, fluuiorū lactis atq; omnes riuos Iuda euntibus aquis, ipsi e contra erūt in desolationē, & in desertū perditionis. Vnde adhuc sequitur. Et Iudæa in æternū habitabitur, & Hierusalē in generationē & generationē, & mundabo sanguinē eorū quē nō mūdaueram, & dñs cōmorabitur in Syon. Cuncta hæc spiritualiter dicta, miro modo carnali Iudææ siue Iſraheli in carne gloriata

Mōtes & colles illius Hierusalē,

Psal. 35.

Prouer. 9.

Torrens spinarum.

Apoca. 22.

Flumē pacis spūs sanctus. Eia. 66.

Aegyptus & Idumæa.

Filii Iuda spiritualiter.

Psal. 136.

blandiuntur. Cū em̄ contra ipsos maxime hæc dicantur, utpote qui terreni sunt, et terrena diligunt, et sanguinē sanctorū prophetarū in terra sua effuderunt, ac proinde excēcati merito, redacti sunt in Aegyptū, ipsi pro semetipsis dicta esse gloriātur. Hæc em̄ ad opinionē illorū multū accedere uidentur, qua mille annorū regnū in Iudæa sibi finibus pollicentur, & auream Hierusalē, & uictimarū sanguinem, & filios ac nepotes, & delicias incredibiles, & portas gemmarū uarietate distinctas. In illa pulchra annorū longitudine habituros se putant secundū hanc prophetiam, de montibus stillas carneæ dulcedinis, & de collibus cā didi fluuios lactis, & per omnes riuos Iuda salientes aquas purissimas, tanta ubertate, ut torrentes quoq; spinarū ita cōmutētur quatinus circum circa nō spinæ, sed ligna pulcherrima atq; fructifera nascantur uelut in paradyso deliciarū. Iuxta literā hæc omnia somniant, & errant, sed hic error propheticis profuit semper & prodest literis, ut à suis conseruentur inimicis. Deniq; tanta sunt quæ cōtra illos dicuntur, ut odio nimis impatienti illos sine dubio cōcitarent, si manifestis expressa fuissent uocibus. Itaq; sicut in Esaiā loquitur dñs, Liga testimonium, signa legē in discipulis meis: ita & hic necessario factū credamus ut ligaretur testimonium hoc mysticū, discipulis Christi repositū, ab inimicis Christi conseruandū propter ligaturæ pulchritudinē, propter blandientē illis literæ superficiē. ¶ Ligaturæ eiusedē summa clausura hæc est. Et mundabo sanguinē eorū quē non mūdauerunt, & dñs cōmorabitur in Syon. Quorū eorū mundabo sanguinē? Aegyptiorū uidelicet & Idumæorū, quos semet ipsos esse Iudæi nō sentiunt, cū sint maximi homicidæ qui sanguinē innocētē effuderūt. Eorū (inquit) sanguinē mūdabo, quē nō mundauerūt, id est, homicidia cæteraq; peccata illorū uindicabo, de quibus pœnitentiā nō egerunt. Nā si mundauissent ipsi per temporalem pœnitentiā, ego nō mundarē aut punirē per æterni iudicij sententiā. ¶ Succinit propheta personæ loquētis dñi, cōuersus ad nos ac dicens. Et dñs cōmorabitur in Syon, in illa uide licet, cuius fundamēta sunt in montibus sanctis, cuius portas diligit dñs sup oia tabernacula Iacob, de qua tā mirabiliter q̄ ueraciter loquitur spūs sanctus, & homo natus est in ea & ipse fundauit eā altissimus. Ibi cōmorabitur, ibi morā faciet æternā, ibi semper uidebitur deus deorum, semperq; desiderabilis erit ad uidendum.

Carnalis sensus Iudæorū de mille annorū regno.

Iudei gaudent in superficie literæ. Esai. 8.

Dñs in Syon. Psal. 26

FINIS LIBRI PRIMI ET VLTIMI IN IOHEL PROPHETAM.

PROLOGVS RVPERTI IN AMOS PROPHE TAM.

Ertius in ordine duodecim prophetarū, sanctus Amos, magnā doctoris & eruditoris sui spūs sancti gratiā cōmendat, ad gloriā ipsius, referendo, quis & unde in prophetā fuerit assumptus. Ait em̄ ipse in titulo prophetiæ suæ. Verba Amos, q̄ fuit in pastoralibus de thecue, & alibi. Nō erā propheta, nec filius prophete, sed armētarius uellicās sycomoros, & tulit me dñs, cū sequer gregem & dixit ad me, Vade, propheta populo meo Iſrahel. Magnū quippe est preconium graiæ & gloriæ dñi, in eo q̄ pastore implendo prophetā facere & dignāter uoluit, & efficitur potuit. ¶ Porrò nos temeritatis argui ueremur, qui uerba nō hois, sed dei uerba, nō ab humo prolata, sed celesti magisterio deprompta, tractare nitimur, quoq; sub maiestate magni & antiqui: multoq; maiores q̄ nos intellectus proprii uires succūbere fatētur. Quis em̄ (inquit) digne exprimat tria & quatuor scelera Damasci, Gazæ, Tyri, Edom, filiorum Ammon & Moab, in septimo octauoq; gradu Iudæ & Iſrahel? Quid igitur? Remitteremus laxas manū, & uerborū dignitatē atq; difficultatē, dromitiōis ac somnij nobis ut pigri occasi onē faciemus? Si hoc agimus cōtra nos est illud dictū sapiētis, ut excusari nō possim⁹. Vade ad fornicā d̄piger, & considera uias eius, & discite sapientiā: quæ cū nō habeat ducē uel p̄ceptorē nec principē, parat æstate cibū sibi, & cōgregat in messe qd̄ comedat. Vsq; quo piger dormis? Quā cōfuges ex somno tuo? Paululū dormies, paululū dormitabis? Paululum conseres

Magisterium sancti spūs in Amos. Amos. 7

Difficultas in hoc ppheta.

Exemplū labori rādi a formica. Prouer. 6.

COMMENTA RVPER ABBA LIB I

conferes manus ut dormias, & ueniet tibi quasi uiator egestas, & pauperies quasi uir armatus. Si uero impiger fueris, ueniet tibi ut fons messis tua, & egestas longe fugiet a te. Quoniam hæc dicta tendunt, nisi ut spem suggerat inopia nimia, quatinus de adiutorio dei confides properet, exemplo formicæ, maiora humeris suis onera subire, cibumq; sibi pararet. Ventura namque est fames pigris & somnolentis, in hoc tempore dormitantibus, & occurret illis quasi uir armatus: quã & Psalmista prospiciens, cū dixisset: Nouit dñs dies immaculatoꝝ, & hæreditas eorū in æternū erit, subiunxit atq; ait. Nō confundentur in tempore malo, & in diebus famis faturabuntur. Tempus malū & dies famis nimirū appellat diē iudicii, qñ mali et pigri, q̄ hic ne gllexerūt omnē sermonē procedentē ex ore dei, in quo uiuit et sine quo nō uiuit homo, erient et sitient in æternū. Exurgamus igitur etiã ad hãc partē sermonis dei, et quisq; hæc opuscula nostra legerit, exoratur se nouerit, ut cū beniuolis aridēs oculis dicat de nobis illud eiusdē sapientis, formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi.

Psal. 36.
Dies famis,
Deut. 8.
Prouer. 30

¶ Finis Prologi in Amos prophetam,

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN AMOS PROPHE TAM.
COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Verbū dñi factū ad Amos durū Iſrahelī prælagium

Verba Amos, qui fuit in pastoralibus de Thecua, que uidit super Iſrahel in diebus Ozie regis Iuda, & in diebus Hieroboã filij Zoas regis Iſrahel, ante duos annos terræmotus. Amos quod interpretatur populus auulsus ex ipsa sui nominis interpretatione durū præfert prælagium Iſraheli ad quē mittitur, qđ uidelicet proxima captiuitate de terra sua fore et auul-

Pastoralia Thecua

lendus, quin aureos colēdo uitulos, a dño et stirpe David, quē elegerat dñs, fuerat auulsus. Huius uerba sunt hæc de uiuo nimirū fonte (qđ est unicū uerbū dei) prolata, et iccirco omni ueritati rerū sequentiū necessario adimplēda. ¶ Qui uidelicet Amos fuit in pastoralibus Thecua. Est autē Thecua uocabulū oppidi, distātis a Bethleem sex milibus ad meridiana plagā, et ultra nullus est uiculus, ne agricolæ quidē casæ, quales Afri appellāt Mapalia, furnis potius q̄ domibus similes. Tanta est heremi uastitas, q̄ usq; ad mare rubrū, Persarūq; et Aethyopū atq; Mædoꝝ terminos dilatatur. Et quia humo arida atq; arenosa nihil oino frugū gignitur, cūcta sunt plena pastoralibus, ut sterilitatē terræ cōpensent pecorū multitudine. Ex hoc numero pastorū et Amos propheta fuit imperitus sermone, sed non scientia. Idem em̄ qui per oēs prophetas spūs sanctus per istū q̄ locutus est. Porro Thecua tuba interpretatur: Vnde et hoc ipsum nomē uiculi multū cōgruit rei, scilicet huic prophete, q̄ nimirū, si bñ auditur, si aures audiēdi habemus, tāta et tā fortis est, ut merito uocel tuba dei. Hæc uerba uidit super Iſrahel, subauditur uenientia uelut grande pondus. Cæterq; nūq; Iſrahel p̄uaricatus fūisset, et iccirco nō aduersa, sed prospera nūciaret, rectius diceret ad Iſrahel siue pro Iſrahel. Vidit autē uisione illa qua possunt uerba uideri, scilicet uisione mentis, q̄ uera uisio est, ob cuius excellentiã et prophetæ dicuntur uidētes. Ozias cuius in diebus hæc uidit, cognomēto Azarias dictus est, rex Iuda, qui indebitū sibi sacerdotiū uendicare conatus, lepra in fronte percussus est, qñ irā dñi nō solū pena eius, sed et terræ motus ostēdit, quē Hebræi tunc accidisse cōmemorant. Ante duos annos illius terræmotus hæc uerba seculi disse testatur: Cur autē terræmotus eiusdē nunc fecerit mentionē, si ratio quæritur, oportet nias in proximo dicitur: qñ pro necessitate mystici sensus inueniendi, scrutabimur uerticē Carmeli, cur præmissio, dñs de Syon rugiet, et de Hierusalē dabit uocē suā, et luxerunt speciosa pastoz, subiūxit atq; ait, et exiccatus est uertex Carmeli. Porro Hieroboã iste nō est filius Naboth, q̄ peccare fecit Iſrahel, sed filius Ioas, filij Ioathan, filij Iehu, pronepos eiusdē Iehu, sub quo prophetauerūt, Osee, et Iohel, et Amos. Verba ipsa iam nunc ingrediamur.

Visio mentis Ozias. 2. Para. 26

Hieroboã hic pronepos Iehu

L. Dominus de Syon rugiet, & de Hierusalem dabit uocem suam, & luxerunt speciosa pastozum, & exiccatus est uertex Carmeli. Ab eo, quo summa sanctorum prophetarū